(54C)

5572

ત્રિકાળી દ્રવ્યના એકેક સમયના પરિમામ સત્ છે, એ 'સત્' જેને નથી બેઠું ને પર્યાયોમાં ફેરફાર કરવાનું માને છે તેને વસ્તુના સ્વભાવની, સર્વજ્ઞદેવની, ગુરુની કે શાસ્ત્રની વાત બેઠી નથી અને ખરેખર તેણે તે કોઈને માન્યા જ નથી. —પૂજ્ય ગુરુદેવ

આગમ–મહાસાગરનાં અણમૂલાં રત્નો

❀ મુનિ ઐસી ભાવના કરે—ઉર્ધ્વલોક, મધ્યલોક, અધોલોક ઇન તીનોં લોકમેં મેરા કોઇ ભી નહીં હૈ, મૈં એકાકી આત્મા હૂં, ઐસી ભાવનાસે યોગી મુનિ પ્રકટરૂપસે શાશ્વત સુખકો પ્રાપ્ત કરતા હૈ. ૫૧૩.

(શ્રી કુંદકુંદાચાર્ય, મોક્ષપાહુડ, ગાથા–૮૧)

❀ યોગનો અભ્યાસ શરુ કરનારને બાહ્ય વિષયોમાં સુખ લાગે છે અને આત્મસ્વરૂપને વિષે દુઃખ પ્રતીત થાય છે, પરંતુ આત્મસ્વરૂપને યથાર્થપણે જાણનારને—સારા અભ્યાસીને બાહ્ય પદાર્થોમાં જ દુઃખ જણાય છે અને આત્મસ્વરૂપમાં સુખનો અનુભવ થાય છે. ૫૧૪.

(શ્રી પૂજ્યપાદસ્વામી, સમાધિતંત્ર, ગાથા–૫૨)

❀ જો ચતુર પુરુષ અપની ઇન્દ્રિયોંકો વશમેં રખનેવાલા હૈં, જન્મ-મરણસે ભયભીત હૈ, સંસારકે ભ્રમણસે ઉદાસ હૈ ઉનકો બાધા રહિત, સ્થિર વ નિર્મલ આત્મિક સુખકી પ્રાપ્તિકે લિયે સદા હી સર્વકો જાનનેવાલા, સર્વકો દેખનેવાલા, જન્મ, મરણ, જરા, શોક આદિ દોષોંસે રહિત અપને સ્વભાવકો—સર્વ કર્મમલોંસે રહિત અવિનાશી અપને આત્માકો હી ધ્યાના યોગ્ય હૈ. ૫૧૫. *(શ્રી અમિતગતિ આચાર્ય, તત્ત્વભાવના, શ્લોક–૧૨૦)*

❀ મિથ્યાજ્ઞાની મિથ્યાજ્ઞાન સહિત હોતે હૈં ઉનકો આત્મા ઔર અનાત્માકા સચ્ચા ભેદવિજ્ઞાન નહીં હોતા હૈ. ઉનકે ભીતર મિથ્યાત્વભાવકી શલ્ય વર્તતી હૈ. શુદ્ધાત્માકે યથાર્થ દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયકી શ્રદ્ધા વ પહચાનમેં ભ્રમ રહ ગયા હૈ. યહી મિથ્યાત્વકી શલ્ય હૈ. ઈસલિયે મુક્તિ હો, મુક્તિ હો વ મૈં મુક્તિ પ્રાપ્તિકા યત્ન કરતા હૂં, મુજે મુક્તિ શીઘ્ર મિલે ઐસા નિરંતર ચિંતવન કરતે રહતે હૈં. પરંતુ ઉન મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાનીજીવોંકો મુક્તિકા યા શુદ્ધાત્માકા સચ્ચા સ્વરૂપ ન માલૂમ હોનેસે સમ્યક્ દર્શનકે લાભકે વિના કભી ભી સમ્યક્ચારિત્રકો ન પાતે હુએ મોક્ષકા લાભ નહીં હો સકતા હૈ. જૈસે દ્રવ્યલિંગી જનકે મુનિ ભી જો બાહરી સર્વ ચારિત્ર જૈન સિદ્ધાંતાનુસાર પાલતે હૈં પરંતુ આત્માનુભવકે લાભ વિના વહ શુદ્ધ આત્માકે ધ્યાનસે વંચિત રહતે હૈં, જિસસે મોક્ષમાર્ગકો ન પા સકે. ૫૧૬.

(શ્રી તારણસ્વામી, મમલ પાહુડ, ભાગ–૧, પાનુ–૯૯)

*

કહાન
સંવત-૧૮
વર્ષ-૫૫
અંક-૨
[૬૫૮]

આત્મધર્મ

વીર
સંવત
૨૫૨૪
સં. ૨૦૫૪
AUG.
A.D. 1998

શાશ્વત સુખનો માર્ગ દર્શાવતું માસિક પત્ર

પ્રશમમૂર્તિ ધર્મરત્ન પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનનાં

* હૃદયોદ્‌ગાર *

* આત્માર્થી કોને કહી શકાય ? *

❀ આત્માને ગ્રહણ કરવા પોતાની વિશેષ પાત્રતા હોવી જોઈએ. કોઈ જાતની અન્યમાં તન્મયતા ન થાય, આત્માની મહિમા છૂટીને બહારની કોઈ મહિમા ન આવે, બહારની કોઈ વસ્તુ આશ્ચર્યભૂત ન લાગે, એક પોતાનો આત્મા જ આશ્ચર્યકારી ને સર્વોત્કૃષ્ટ લાગે, આત્મા કરતાં કોઈ ચીજની મહિમા વધી ન જાય, દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુ અને એક આત્મા તેના કરતાં બીજું કાંઈ વિશેષ લાગે નહિ, એવી પાત્રતા હોવી જોઈએ. બહારના નિષ્પ્રયોજન પ્રસંગોમાં કે કષાયોના રસમાં વિશેષ એકત્વ–તન્મય થઈ જાય, તે બધું આત્માર્થીને–પાત્રતાવાળાને ન હોય. જેને આત્માનું પ્રયોજન છે તેને પર સાથેનું એકત્વ મંદ પડી જાય છે,—અનંતાનુબંધીનો બધો રસ મંદ પડી જાય છે.

તત્ત્વ કેમ ગ્રહણ થાય ? તે જાતની જિજ્ઞાસા આત્માર્થીને રહ્યા કરે છે. તેને બહારમાં ક્યાંય વિશેષ તન્મયતા થઈ જતી નથી. આત્માની મુખ્યતા છૂટીને ક્યાંય સંસારી કાર્યોમાં વિશેષ,–વધારે પડતો રસ આવી જતો નથી. તેને આત્માનું જ પ્રયોજન રહે છે. એવી તેની પાત્રતા હોય છે.

શ્રીમદ્‌જીમાં આવે છે ને ? કે—વિશાળબુદ્ધિ, મધ્યસ્થતા, સરળતા ને જિતેન્દ્રિયપણું તે બધું તત્ત્વ પામવાનું ઉત્તમ પાત્ર છે. આત્માર્થી ક્યાંય રાગમાં ખેંચાય નહિ અને દ્વેષમાં ખેદાય નહિ, બધામાં મધ્યસ્થ રહે. તેને બધા રાગ-દ્વેષ છૂટી નથી જતાં, પણ

બધો રસ છૂટી જાય છે, બધું મર્યાદામાં આવી જાય છે. સમ્યગ્દર્શન થાય એટલે બધાથી જુદો પડી જાય અને તેને તો બધું મર્યાદામાં આવી જાય છે. જ્ઞાનીને અનંતાનુબંધીનો રસ છૂટી ગયો છે, બધાથી ન્યારો થઈ ગયો છે અને ભેદજ્ઞાન છે તેને લઈને વધારે પડતો જોડાતો નથી, એકત્વ થતો નથી, પણ જુદો જ રહે છે. તેને જ્ઞાયકતાની ધારા ચાલે છે. પાત્રતાવાળો પણ આત્મા પ્રગટ કરવો છે એટલે બધેથી રસ તોડે છે ને ક્યાંય વિશેષ તન્મય થતો નથી. કોઈ વિકલ્પોમાં કે કોઈ બહારનાં કાર્યોમાં કે કોઈપણ જાતના ઘર-કુટુંબ વગેરેમાં તે વિશેષ તન્મય થતો નથી. ''કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ'' માત્ર મુક્તિની–મોક્ષની અભિલાષા તેને રહે છે. દરેક કાર્યમાં આત્માનું જ પ્રયોજન તેને રહે છે.

'રાગ મારામાં નથી' તે બોલવામાત્ર નથી પણ ખરેખર મારામાં નથી.

❀ આત્મા તો શાશ્વત પોતાના સ્વભાવરૂપે છે ને રાગ તો વિભાવ છે, તેથી તેમાં રાગ ક્યાંથી હોય? દ્રવ્યમાં રાગ નથી. દ્રવ્ય અપેક્ષાએ 'રાગ નથી' તે બોલવામાત્ર નથી, પણ રાગ મારા સ્વભાવમાં ખરેખર નથી. મારા મૂળ સ્વરૂપમાં રાગ નથી. હું તો જેમ છું તેમ અનાદિ-અનંત જ્ઞાયકસ્વરૂપે છું; પણ પર્યાયમાં રાગ છે, તેનાથી દૂર કેમ થાઉં? માટે પુરુષાર્થ કરવાનો રહે છે.—આમ વિચારે તો આ બે અપેક્ષામાં વિરોધ નથી. દ્રવ્ય અપેક્ષાએ મારામાં રાગ નથી; દ્રવ્ય સ્વરૂપ જોઉં તો રાગ મારામાં નથી; હું તો જ્ઞાયક–શુદ્ધાત્મા છું. આ જે બધા વિભાવિક ભાવ છે તે ઉપર ઉપરથી રહેલાં છે, તે અંતરના મૂળમાં નથી. રાગની પરિણતિ છે તે મારા મૂળ સ્વરૂપમાં નથી, તો તે ટળે કેવી રીતે? એ રીતે સાધકને તેને ટાળવાનો અને પોતાના શુદ્ધાત્મસ્વરૂપને પ્રગટ કરવાનો પ્રયત્ન રહે છે. સાધકની રુચિમાં આવ્યું છે કે હું તો જ્ઞાયક છું. મારામાં આ રાગ છે જ નહિ. તોપણ આ બધું આવ્યું ક્યાંથી? કે મારી પોતાની પરિણતિ પુરુષાર્થની મંદતાથી વર્તમાન તે રીતે પરિણમી છે એટલે તે આવ્યું છે.

* જ્ઞાનીને શુભભાવમાં એકત્વ થતું જ નથી *

❀ જ્યાં શ્રદ્ધા યથાર્થ થાય છે ત્યાં જ્ઞાયકની પરિણતિ અમુક પ્રકારે તો પ્રગટ થઈ જાય છે અને તેથી અમુક પ્રકારે જુદો પડી જાય છે. છતાં ચારિત્ર બાકી છે તે તેના પ્રયત્નની ખામી છે. તોપણ શ્રદ્ધામાં એટલું બળ છે કે તે પ્રયત્ન કરી અવશ્ય પાર પડવાનો જ છે. જ્ઞાનીનો પ્રયત્ન ચાલુ રહે છે, પ્રયત્ન છૂટી જતો નથી. ક્ષણે ક્ષણે જે વિભાવ પરિણતિ ઊભી થાય છે તેની સામે એકત્વ ન થાય એટલો જોરદાર પ્રયત્ન

તેનો ઊભો જ રહે છે. શ્રદ્ધાના બળથી ને જ્ઞાયકની પરિણતિથી ક્ષણે ક્ષણે પરિણતિને પોતા તરફ ખેંચતો પોતે ઊભો રહે છે. તેના પ્રયત્નમાં જેટલું બળ હોય તેટલું સહજપણે રહે છે. તેને અમુક (ચારિત્રના) પ્રયત્નની કચાશને લઈને વાર લાગે છે છતાં જ્ઞાયકની ધારા ક્ષણે ક્ષણે હાજર જ રહે છે. તેથી પર સાથે એકત્વ થતો નથી. શ્રદ્ધાના બળથી એટલો પ્રયત્ન તેને પ્રગટ થયો છે અર્થાત્ તેને એટલો જોરદાર પ્રયત્ન સાથે રહે છે કે વિભાવ કે પર સાથે એકત્વ થતું જ નથી. વિભાવ સાથે અનાદિનું એકત્વ હતું તે એકત્વ હવે નથી થતું, દરેક કાર્યમાં જુદો ને જુદો રહે છે. સ્વાનુભૂતિની દશા પ્રગટ થઈ ત્યારથી વિભાવ સાથેનું એકત્વ કોઈ ક્ષણે થતું નથી. એવો તેનો સહજ પ્રયત્ન ચાલે છે કે પરના કોઈ કાર્યમાં કે શુભાશુભના કોઈ વિકલ્પમાં એકત્વ થતું નથી. ઊંચામાં ઊંચા શુભ વિકલ્પ હોય તોપણ એકત્વ થતું જ નથી, તેનાથી વિશેષ પ્રયત્ન નથી એટલે તેને ચારિત્રદશામાં વાર લાગે છે.

* પ્રથમ ભૂમિકા વિકટ હોય છે *

❀ શ્રીમદ્‌માં આવે છે કે પ્રથમ ભૂમિકા વિકટ હોય છે. અનાદિથી એકત્વબુદ્ધિ ગાઢ થઈ રહી છે. તેમાંથી તેને પસાર થવું વિકટ લાગે છે. પછી તો તેને માર્ગ સહજ અને સુગમ છે. પોતાના સહજ સ્વભાવને જેણે ઓળખ્યો અને જેને સ્વભાવ પ્રગટ થયો તેને પછી માર્ગ સહજ અને સુગમ છે. જેવી પહેલી ભૂમિકા કઠણ હોય છે તેવી દરેક ભૂમિકા કઠણ હોતી નથી. પુરુષાર્થની ધારા તો બધામાં ચાલુ જ રાખવી પડે છે, પણ પહેલી ભૂમિકા વિકટ હોય છે.

* અદ્‌ભુત મુનિદશા *

❀ શાસ્ત્રમાં આવે છે કે તમે બધાનો (શુભાશુભ બંને ભાવોનો) નિષેધ કરો છો તો મુનિ કોના આશ્રયે મુનિપણું પાળશે? ત્યાં કહ્યું છે કે મુનિ કાંઈ અશરણ નથી, તેમને આત્માનું શરણ છે. તેઓ આત્માના અમૃતમાં નિરંતર લીન છે, તેમને આત્માનું જ શરણ છે. બહાર શુભભાવો આવે તે બધાનો નિષેધ છે તો મુનિપણું કોના આધારે પાળશે? મુનિઓ વારંવાર–વારંવાર (અંતર્મુહૂર્ત–અંતર્મુહૂર્ત) સ્વરૂપમાં જાય છે ને તેના આધારે મુનિપણું પાળે છે. મુનિદશા એવી છે કે શુભમાં વધારે રોકાય અને અપ્રમત્તદશા ન આવે તો મુનિદશા છૂટી જાય છે. મર્યાદા છૂટે નહિ એવા યોગ્ય શુભભાવો મુનિને હોય છે, ગૃહસ્થને તેને યોગ્ય હોય છે અને સમ્યગ્દૃષ્ટિને તેને યોગ્ય ભાવ હોય છે. એવી મર્યાદા છે. મુનિરાજ છઠ્ઠા-સાતમા ગુણસ્થાનમાં

ઝૂલતા હોય છે અને પછી શ્રેણી માંડે છે. કોઈ તે ભવે મોક્ષ જાય છે અને કોઈ પછી મોક્ષ જાય છે. એવી મુનિની દશા છે.

* જેને આત્માનું પ્રયોજન હોય તે વધારે પડતો ક્યાંય લેપાતો નથી *

❀ જેને આત્માનું પ્રયોજન હોય તેને જિતેન્દ્રિયતા-સરળતા આદિ બધું હોય છે. તે પોતાનાં આંતરિક પરિણામ સમજી શકે છે, તેથી વધારે પડતો ક્યાંય લેપાતો નથી, આત્માને છોડીને ક્યાંય વિશેષ રસ આવતો નથી અને તેને પોતાનો આત્મા જ સર્વોત્કૃષ્ટ રહે છે. પોતાને આત્મા ન મળે ત્યાં સુધી મને આત્મા કેમ મળે તેવી ભાવના રહે છે, આ બધું નિઃસાર લાગે છે, ક્યાંય વિશેષ રસ આવતો નથી અને આત્માનું જ કરવા જેવું ભાસે છે. તે જીવ બધો વિચાર કરી આ જ્ઞાનસ્વભાવ તે જ હું છું તેમ નિર્ણય કરે છે. નિર્ણય કર્યો હોય, પણ અંદરથી જો રુચિ મંદ પડી જાય તો નિર્ણયમાં ફેર પડી જાય છે. પરંતુ જો પુરુષાર્થ, આત્મા તરફની જિજ્ઞાસા–ભાવના–લગની એવી ને એવી હોય તો નિર્ણયમાં ફેર પડતો નથી. દરેક ઠેકાણે પુરુષાર્થ તો હોય જ છે. સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થયા પછી સાધકદશામાં પણ નિરંતર પુરુષાર્થ હોય છે, તો જેને આત્માની રુચિ થઈ તેને પણ પુરુષાર્થ તો સાથે જ હોય. જેણે અંતરમાંથી નક્કી કર્યું કે આત્માનું જ કરવા જેવું છે, તેનો નિર્ણય ફરતો નથી.

* ભાવકર્મથી ભેદજ્ઞાન કર *

❀ અંદર ભાવકર્મનો નિરોધ કેવી રીતે થાય તેના ઉપાય માટે પરમ ગુરુનો (સત્ પુરુષનો) આશ્રય લેવો. સકળ મોહ-રાગ-દ્વેષનો ક્ષય કરવો હોય તો પરમ ગુરુનો આશ્રય લેવો. પરમ ગુરુ તને માર્ગ બતાવશે કે ભાવકર્મનો નિરોધ કેમ થાય? અંદરમાં તું ચૈતન્યદેવને ગ્રહણ કર અને જે આ ભાવકર્મનો ઉદ્ભવ થાય છે તેનાથી તું જુદો પડ. જે આ ભાવકર્મ–વિભાવભાવો થાય છે તે મારું સ્વરૂપ નથી, હું તેનાથી જુદો જ્ઞાયક છું–એવા જ્ઞાયકદેવને ગ્રહણ કર તો ભાવકર્મનો નિરોધ થશે. તું ચૈતન્યની પરિણતિ–ચૈતન્યનું કાર્ય પ્રગટ કર, તો ભાવકર્મની ક્રિયા તારાથી જુદી પડશે. ભાવકર્મથી ભેદજ્ઞાન કર કે હું જુદો છું. ચૈતન્યના કર્તા-કર્મ-ક્રિયા બધું મારામાં છે, ભાવકર્મ મારું સ્વરૂપ નથી. આ રીતે તેનાથી જુદો પડ. ભાવકર્મનો નિરોધ ક્યારે થાય? કે—જ્યારે ચૈતન્યની પરિણતિ પ્રગટ કરે ત્યારે. જ્ઞાયકદેવની જો જ્ઞાયકરૂપે પરિણતિ થાય અને ભાવકર્મ મારું સ્વરૂપ નથી એમ તેનાથી જુદો પડે તો અનંતાનુબંધીનાં જે ભાવકર્મ થાય છે તે બધાં તૂટી જશે ને એ જાતનાં દ્રવ્યકર્મ પણ તૂટી જશે. પછી અલ્પ અસ્થિરતાનાં ભાવકર્મ રહેશે તે પણ ધીરે-ધીરે તૂટી જશે. માટે તું ભાવકર્મથી જુદો

પડ કે હું જુદો છું એટલે કે ભાવકર્મથી તું ભેદજ્ઞાન કર, તેનાથી જુદો પડ. જેનાથી તું એકમેક થઈ ગયો છે તેનાથી છૂટો પડી જા, અને છૂટો પડીશ તો તે તૂટશે. ભાવકર્મનો નિરોધ થતાં, ભાવકર્મના નિમિત્તથી જે દ્રવ્યકર્મ બંધાતાં હતાં તે બંધાતાં જ નથી. માટે ભાવકર્મ કેમ છૂટે તેનો પુરુષાર્થ કર. જ્ઞાયકની જ્ઞાયકરૂપે પરિણતિ કર. અને ભાવકર્મ સાથે તારી એકમેક ગાંઠ બંધાઈ ગઈ છે તે ગાંઠને છૂટી પાડી દે, તો તે ઢીલા પડી જશે. તે ઢીલા પડવાથી અમુક જાતનાં ભાવકર્મ તો આવશે

હોતા નથી. નિર્વિકલ્પ દશાનું સાધન જ્ઞાયક છે કે જેનાથી પોતાની પરિણતિ નિર્વિકલ્પરૂપ થાય છે.

* ભાવના હોવા છતાં પુરુષાર્થ કરે તો જ્ઞાયકરૂપે પરિણમે *

❀ આત્માનો અનુભવ કરવાની ભાવના હોવા છતાં પુરુષાર્થ કરતો નથી માટે આત્માનો આનંદ આવતો નથી. પુરુષાર્થ કરતો નથી, ભાવના છે પણ સ્વભાવરૂપે પરિણમીને આગળ જવું જોઈએ તેમ જતો નથી. પોતે તે રૂપે પરિણમન કરવું જોઈએ. જ્ઞાતાધારા પ્રગટ કરી, કર્તાબુદ્ધિ છોડી જ્ઞાયકરૂપે પરિણમે તો આનંદ પ્રગટે; પણ જ્ઞાયકરૂપે પરિણમતો નથી. એકત્વબુદ્ધિ વિભાવ સાથે છે તો પછી આનંદરૂપે ક્યાંથી પરિણમે ? ભાવના હોય, પણ ભાવના પ્રમાણે કાર્ય કરતો નથી.

* વિભાવ અમારો દેશ નથી, ચૈતન્ય અમારો સ્વદેશ છે *

❀ વિભાવ અમારો દેશ નથી એ ભાવનાની વાત છે. દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ છે તેથી ચૈતન્ય દેશ અમારો છે. પણ હજી અધૂરી પર્યાય હોવાથી વિભાવ છે, છતાં તે વિભાવ અમારો દેશ નથી. આ પરદેશમાં અમે ક્યાં આવી ચડ્યા ? ચૈતન્ય તે અમારો સ્વદેશ છે. આ તો બધો પરદેશ છે. અહીં વિભાવમાં....અમારું કોઈ નથી. અમારા સ્વદેશમાં બધા ગુણો છે તે અમારા છે. આમ દૃષ્ટિ ભલે અખંડ ઉપર છે તોપણ, તેને ચારિત્રની પર્યાયમાં આગળ વધવા માટે અનેક જાતની ભાવના આવે છે. આ વિભાવ તો બધો પરદેશ છે, અમારો સ્વદેશ તો અમારા ગુણો છે. સ્વદેશ તરફ અમારા પુરુષાર્થની ગતિ છે. વિભાવ તરફ અમારે જવું નથી. દૃષ્ટિ અપેક્ષાએ ભલે સ્વદેશને પૂર્ણ ગ્રહણ કર્યું, પણ પરિણતિ અમુક પ્રકારે સ્વ તરફ ગઈ છે, તેથી વિશેષ-વિશેષપણે અમે સ્વદેશમાં જઈએ, અમારા પુરુષાર્થની ગતિ સ્વદેશમાં જાય; આ વિભાવ અમારો દેશ નથી, એમ ભાવનામાં આવે છે. સાધકને બધી જાતની ભાવના આવે છે. વિભાવ તરફ દૃષ્ટિ મૂકતાં ત્યાં અમારું કોઈ દેખાતું નથી, ચૈતન્યના સ્વદેશમાં જઈએ ત્યાં બધા અમારા છે, આ બધા વિભાવ-પરભાવો છે એમ ભાવનામાં આવે છે.

* દૃષ્ટિના વિષયમાં એક દ્રવ્ય આવે છે *

❀ દ્રવ્યમાં પર્યાય નથી અને પર્યાયમાં દ્રવ્ય નથી, તે દૃષ્ટિ અપેક્ષાએ છે, કેમ કે દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ મૂકવાથી, દૃષ્ટિના વિષયમાં એક દ્રવ્ય આવે છે. પણ સર્વ અપેક્ષાએ દ્રવ્યમાં પર્યાય નથી અને પર્યાયમાં દ્રવ્ય નથી એમ નથી. પર્યાયને દ્રવ્યનો આશ્રય છે અને દ્રવ્ય પર્યાયરૂપે પરિણમે છે એમ બીજી એક અપેક્ષા છે. સર્વ અપેક્ષાએ

પર્યાય તદ્દન જુદી હોય તો પર્યાય પોતે જ દ્રવ્ય થઈ જાય. માટે સર્વ અપેક્ષાએ એમ નથી.

❋ પહેલાં નિરપેક્ષ દ્રવ્યને ઓળખ ❋

❀ જે નિરપેક્ષપણું યથાર્થ સમજે તેને સાપેક્ષપણું યથાર્થ સાથે આવે છે. સમજવા માટે પહેલું–પછી આવે, પણ યથાર્થ પ્રગટે તેમાં બંને સાથે આવે છે. જે યથાર્થ નિરપેક્ષપણું સમજે તેની સાથે સાપેક્ષપણું હોય જ છે. એકલું નિરપેક્ષ પહેલાં સમજાવીને પછી સાપેક્ષ સમજાવે તે તો વ્યવહારની એક રીત છે. અનાદિકાળથી તેં સ્વરૂપ તરફ દૃષ્ટિ કરી નથી, માટે દ્રવ્યદૃષ્ટિ કર, પહેલાં નિરપેક્ષ દ્રવ્યને ઓળખ. નિરપેક્ષ દ્રવ્યને ઓળખવાની સાથે સાપેક્ષ શું છે તે તેમાં આવી જ જાય છે. એકલું નિરપેક્ષ આવે તો નિરપેક્ષ યથાર્થ નથી, સમજવામાં બંને સાથે છે, એકલું નિરપેક્ષ એકાંત થઈ જાય છે.

❋ જ્ઞાનને ગ્રહણ કરવાનો વારંવાર અભ્યાસ કર ❋

❀ રાગનો પરિચય અનાદિથી છે ને જ્ઞાનનો પરિચય નથી, તો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માનો પરિચય વધારે કરવો. જ્ઞાન આછું આછું ખ્યાલમાં આવે છે કારણ કે તેની દૃષ્ટિ બહાર છે; પણ જે જણાય છે તે જ્ઞાન જ છે. માટે જ્ઞાનને વિભાવથી છૂટું જાણીને એકલા જ્ઞાનને ગ્રહણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો, તેનો પરિચય કરવો, તેનો વારંવાર અભ્યાસ કરવો, તેનો પરિચય વધારે કરવાથી,–તેની સમીપ જઈને ઓળખવાથી–તે પ્રગટ થાય છે. ભલે જ્ઞાન આછું દેખાય, પણ તે ચૈતન્યનું લક્ષણ છે, માટે લક્ષણથી લક્ષને ઓળખ. પર તરફ તેની દૃષ્ટિ જાય છે તેથી જાણે જ્ઞેયથી જ્ઞાન હોય તેવી ભ્રમણા થઈ ગઈ છે. તેં ભ્રમણાને મૂકીને જે એકલું જ્ઞાન છે તે જ્ઞાનને ગ્રહણ કરવાનો વારંવાર પ્રયત્ન કરવો. જ્ઞાન ભલે આછું જણાય, પણ તે જ્ઞાન જ છે એવી રીતે જ્ઞાનને ગ્રહણ કરવાનો વારંવાર પ્રયત્ન કરવો, તેનો પરિચય કરવો, તેનો અભ્યાસ કરવો.

❋ દૃષ્ટિ તો એક પૂર્ણ ઉપર જ રાખવાની છે ❋

❀ રાગથી છૂટા પડતાં અંદર ચૈતન્યમાં શુદ્ધ પર્યાયો પ્રગટે છે અને શુદ્ધિની વૃદ્ધિ પણ થાય છે. પણ તેની ઉપર દૃષ્ટિ આપવાથી કે તેનો આશ્રય કરવાથી તે પ્રગટ થતી નથી. આશ્રય દ્રવ્યનો લે તો જ શુદ્ધાત્માની પર્યાયો પ્રગટે છે. માટે દૃષ્ટિ તો એક પૂર્ણ ઉપર જ રાખવાની છે. પર્યાયો ઉપર કે ગુણો ઉપર દૃષ્ટિ રાખી તેમાં રોકાવાનું નથી.–પર્યાયો ઉપર દૃષ્ટિ રાખવાની નથી પણ જ્ઞાનમાં રાખવાનું છે કે આ પર્યાયો

ચૈતન્યના આશ્રયે પ્રગટ થઈ છે, તે કાંઈ જડની નથી– તેમ જ્ઞાન યથાર્થ કરવું. દૃષ્ટિ પૂર્ણ ઉપર રાખી જ્ઞાન યથાર્થ કરવું, તો તેની સાધકદશાની પર્યાય યથાર્થપણે પ્રગટે છે. જ્ઞાનમાં સર્વ અપેક્ષાએ એમ જ હોય કે હું પૂર્ણ જ છું, તો પછી કાંઈ કરવાનું જ રહેતું નથી અને તેથી તેમાં ભૂલ પડે છે. દૃષ્ટિ પૂર્ણ દ્રવ્ય ઉપર હોય, અને જ્ઞાનમાં એમ હોય કે મારી પર્યાય હજી અધૂરી છે. એમ જ્ઞાનમાં હોય તો સાધકદશા પ્રગટે છે, નહિ તો જ્ઞાન ખોટું થાય છે. રાગ મારાથી જુદો છે, પણ થાય છે ચૈતન્યના પુરુષાર્થની નબળાઈથી; એ રીતે બધું ખ્યાલમાં રાખે તો પુરુષાર્થ ઊપડે છે અને એમાં આનંદદશા; વીતરાગદશા આદિ બધું પ્રગટે છે. પહેલાં દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ બે ભાગ પડે છે. પછી જ્ઞાન બધાનો વિવેક કરે છે. ગુરુદેવે અનેક પ્રકારે સમજાવ્યું છે, ગુરુદેવે પરમ ઉપકાર કર્યો છે. બધી અપેક્ષાઓ ગુરુદેવે સમજાવી છે.

* અંતરનો રસ લાગે તેને બહારનો રસ સહેજે છૂટી જાય *

❀ અંતરનો રસ લાગે તેને બહારનો રસ સહેજે છૂટી જાય, તેને બે પ્રયત્ન કરવા પડતા નથી. એક તરફનું ખેંચાણ થાય ત્યાં બીજા તરફનો રસ સહેજે છૂટી જાય છે. જીવને પોતાના આત્મા તરફનો રસ જાગે, ત્યાં વિભાવ તરફનો રસ સહેજે છૂટી જાય છે. પોતા તરફની રમણતા વધે,–ચૈતન્યમાં લીનતા વધે ત્યાં બહારનો રસ સહેજે તૂટી જ જાય છે. જેમ કે સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર પ્રગટે ત્યાં અનંતાનુબંધીનો રસ તૂટી જ જાય છે. અંદરથી સ્વાનુભૂતિ વધે ત્યાં દેશવિરતિપણું સહેજે આવી જાય છે. તેને પછી આટલા વિષય છોડવા કે આ કરવું એમ રોકાવું પડતું નથી. જો બહારમાં ને બહારમાં રોકાય તો તેને રસ તૂટતો નથી. આ કષાય ઓછા કરવા કે આ કરવું એમ નથી, પણ પોતા તરફ વળે ત્યાં સહેજે રસ તૂટી જાય છે. તે શુભભાવનામાં આવે ત્યારે મંદ કષાય થાય, પણ કષાયનો અભાવ તો ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ થાય અને ઉપયોગ પોતા તરફ જાય ત્યાં સહેજે થઈ જાય છે. તેને બે પ્રયત્ન કરવા પડતા નથી. એક પ્રયત્નમાં બીજો સમાઈ જાય છે. જ્યાં બહારથી રસ તૂટે ત્યાં અંતરનો રસ વધી જાય ને અંતરનો રસ વધે ત્યાં બહારથી રસ તૂટી જ જાય. જુદા-જુદા બે પ્રયત્ન કરવા પડતા નથી.

* આત્મ-અનુભવ ન થવામાં દૃષ્ટિનો મુખ્ય દોષ છે *

❀ આત્માનો અનુભવ નથી થતો તેમાં દૃષ્ટિ અને જ્ઞાન–બંનેનો દોષ છે. દૃષ્ટિનો મુખ્ય દોષ છે. દૃષ્ટિનું જોર થાય તો જ્ઞાનનું જોર થાય. દૃષ્ટિ સમ્યક્ થાય તો જ્ઞાન

પણ સમ્યક્ થાય છે. દૃષ્ટિ અને જ્ઞાન બંનેમાં વિપરીતતા છે, પણ દૃષ્ટિ મુખ્ય છે. દૃષ્ટિ ફરે તો જ્ઞાન ફરી જ જાય છે.

પહેલી ભૂમિકામાં સાચું જ્ઞાન, સાચા વિચાર આદિ બધું આવે છે; પણ મોક્ષમાર્ગમાં પહેલી મુખ્ય દૃષ્ટિ છે. દૃષ્ટિની સાથે જ્ઞાન હોય છે. દૃષ્ટિ સમ્યક્ થાય ત્યાં જ્ઞાન સમ્યક્ થઈ જાય છે. ગુરુદેવે એટલું સ્પષ્ટ કર્યું છે કે કાંઈ ભૂલ ન થાય. જે કોઈ અટકે તે પોતાની ભૂલથી અટકે છે.

* ગુરુદેવે મુક્તિનો માર્ગ બતાવ્યો છે *

❀ મુક્તિનો એક જ માર્ગ છે. તે એક જ માર્ગે ચાલવાનું છે. ગુરુદેવે એક માર્ગ બતાવ્યો છે. બધું કરી કરીને આત્માનું કરવાનું છે. તત્ત્વનું ચિંતવન કરે, શાસ્ત્રાભ્યાસ કરે, દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુની મહિમા કરે કે આત્માની મહિમા કરે તે બધાંમાં એક આત્માનું જ ધ્યેય રાખવાનું છે. આત્માને ઓળખવો તે જ કરવાનું છે. આત્માનો સ્વભાવ કેવી રીતે પ્રગટ થાય? તેનો મૂળ સ્વભાવ જે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર આદિ અનંતગુણોથી ભરેલો છે તે શુદ્ધરૂપે કેવી રીતે પરિણમે? જે અનાદિથી વિભાવ પર્યાય થઈ રહી છે તે પલટીને સ્વભાવ પર્યાય કેવી રીતે થાય? શુદ્ધ આત્મા શુદ્ધતારૂપે કેવી રીતે પરિણમે?—આ પ્રયત્ન કરવાનો છે. વિભાવ તરફ દૃષ્ટિ કરવાથી વિભાવ પર્યાય થઈ રહી છે તે છૂટીને શુદ્ધરૂપે પરિણમન થાય તે તેના સમ્યક્ સ્વભાવની પ્રગટતા છે, તે સ્વભાવ તેનું ઘર છે, રહેવાનું મૂળ સ્થાન છે. સમયસારમાં આવે છે ને? કે—જ્ઞાયકભાવ જ સ્થાતાનું સ્થાન છે, રહેનારનું રહેઠાણ છે, તે સર્વસ્વ છે. પણ અજ્ઞાની જે પોતાનો સ્વભાવ નથી, જે પોતાનું ઘર નથી અર્થાત્ જે પરઘર છે ત્યાં બહારમાં ચાલ્યો ગયો છે.

ચૈતન્યનું સ્વામિત્વ ચૈતન્યમાં છે, છતાં પરનું સ્વામિત્વ અજ્ઞાન અવસ્થાથી માન્યું છે. પરનું કરી શકું એમ માનવું તે અજ્ઞાનતા છે. તે પરનું કરી શકતો નથી અને પરનું કરવા મથી રહ્યો છે. પોતે ચૈતન્ય તરફ દૃષ્ટિ કરે તો પોતે પોતાનું કરી શકે છે. પોતાની પર્યાય શુદ્ધરૂપે પરિણમે તે પોતે કરી શકે છે. આ બધું પરઘર છે તેનાથી ભેદજ્ઞાન કરીને પોતાના સ્વભાવમાં દૃષ્ટિ સ્થાપે અને શુદ્ધ સ્વભાવમાંથી શુદ્ધ પર્યાય પ્રગટ થાય તે કરવાનું છે.

* અનુભૂતિ કેમ થાય? તે કરવા જેવું છે *

❀ આચાર્યદેવ કહે છે કે અહીં આવ.....અહીં આવ.....આ તારું રહેવાનું

રહેઠાણ છે. આ તારું પદ છે. બીજું બધું અપદ છે. પોતાનું પદ તો ચૈતન્યપદ છે, તેમાં તું આવ. તારે તે કરવાનું છે. બહારની વિભાવની પ્રવૃત્તિથી નિવૃત્ત થઈ નિવૃત્ત-સ્વરૂપ આત્મામાં જ પરિણતિ પ્રગટ કરવા જેવી છે. પોતામાં જ પરિણતિ કરવી અને પર સાથેની પ્રવૃત્તિ તોડવી તે જીવનમાં કરવાનું છે. તેને માટે શાસ્ત્રાભ્યાસ, દેવ-શાસ્ત્ર-ગુરુની મહિમા આવવી જોઈએ. ચૈતન્યની પરિણતિ કેમ પ્રગટ થાય? શુદ્ધાત્મા તરફ લક્ષ કરી દ્રવ્યદૃષ્ટિ કેમ પ્રગટ થાય? અનુભૂતિ કેમ થાય? તે કરવા જેવું છે. તે જીવનનું ખરું કર્તવ્ય છે.

* મૂળતત્ત્વમેંસે જો પ્રગટ હોતા હૈ વહ યથાર્થ હોતા હૈ *

❀ ગુરુદેવને આત્માકી મુક્તિકા માર્ગ બતાયા હૈ. આત્મદ્રવ્ય હૈ વહ અલૌકિક, અનુપમ હૈ, ઈસમેં જ્ઞાન-દર્શન-સુખ-આનંદ હૈ, જ્ઞાન-દર્શન આદિ સબ ઈસમેંસે આતા હૈ, બાહરસે નહીં આતા. જિસકા જો સ્વભાવ હૈ ઉસમેંસે વહ આતા હૈ. અનંતકાળમેં બાહ્યક્રિયા બહુત કી, શુભ પરિણામ ભી કિયા, મગર ઈસસે પુણ્યબંધ હોતા હૈ. આત્મામેંસે જો દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પ્રગટ હોતા હૈ વહ આત્માકો સુખ, આનંદ દેનેવાલા હૈ. મૂળતત્ત્વમેંસે જો પ્રગટ હોતા હૈ વહ યથાર્થ હોતા હૈ. ગુરુદેવને માર્ગ બતાયા હૈ કિ તૂ ભીતરમેં જા, ભેદજ્ઞાન કર. પહલે નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ હોતી હૈ. ઈસસે આગે બઢતે લીનતા બઢતી હૈ, ચારિત્રદશા ભીતરમેં હોતી હૈ ઔર બાહરમેં નગ્ન મુનિદશા હોતી હૈ. તથા પૂર્ણ લીનતા હોનેસે કેવળજ્ઞાન હોતા હૈ. સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ તો ઈસ દુનિયાસે કોઈ અલગ દુનિયામેં ચલા જાતા હૈ. સમ્યગ્દૃષ્ટિકો નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ, ઔર મુનિ તો વારંવાર આત્મામેં લીનતા કરતે હૈં. ઐસા માર્ગ ગુરુદેવને બતાયા હૈ.

* જીવનકા સાફલ્ય *

❀ ભીતરમેં આત્મતત્ત્વ પીછાનો, જ્ઞાયકકા ભેદજ્ઞાન કરો, જો સિદ્ધિ હોતી હૈ વહ ભેદજ્ઞાનસે હોતી હૈ, ઐસા શાસ્ત્રમેં આતા હૈ. ચૈતન્યતત્ત્વ હૈ ઈસકે ઉપર દૃષ્ટિ કરો, દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરો, ઈસકા જ્ઞાન કરો, ઈસમેં લીનતા કરો. યહ કરનેકા હૈ. મૈં ચૈતન્ય હૂઁ, યે સબ મૈં નહીં હૂઁ,—નહીં હૂઁ.—ઐસી ભીતરમેંસે પરિણતિ પ્રગટ કરો. ઈસસે આત્માકા જ્ઞાન-આનંદ પ્રગટ હોતા હૈ. જીવનકા સાફલ્ય ઈસમેં હૈ.

જૈસા અરિહંત ભગવાનકા દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય હૈ, વૈસા મેરા દ્રવ્ય-ગુણ હૈ. મુઝે પર્યાય પ્રગટ નહીં હુઈ હૈ. મેરેમેં શક્તિરૂપ હૈ, ભગવાનમેં પ્રગટ હુઈ હૈ. ઐસે અંતરમેં

જાકર અનંતશક્તિસે ભરપૂર અનુપમ આત્મતત્ત્વકી દૃષ્ટિ કરેં તો ચૈતન્યતત્ત્વ પ્રગટ હોતા હૈ.

* જ્ઞાની પ્રત્યે અર્પણતા હોય તે આત્માર્થી *

❀ જેને આત્માર્થતા હોય કે મારે મુક્તિ જ જોઈએ છે તે બીજી કોઈ કલ્પનામાં પડતો નથી. મારે તો મારા આત્માનું કામ છે. સાચો માર્ગ જે જ્ઞાનીએ બતાવ્યો તે, ગમે તે કહે, મારે પ્રમાણ છે, પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવા બધી રીતે જ્ઞાનીને અર્પણતા કરવી ને વર્તન કરવું. આવી મુમુક્ષુની પરિણતિ હોય છે.

* જ્ઞાયકની લગની લાગવી જોઈએ *

❀ હું જ્ઞાયક છું વગેરે બધા વિચાર પણ વિકલ્પ છે, હજી નિર્વિકલ્પ થયો નથી. પણ તે વિકલ્પની પાછળ પોતાની જે ભાવના છે અને પોતાની પરિણતિ જ્ઞાયક તરફ દોડે છે તે પોતાને લાભ આપે છે. વિકલ્પથી કાંઈ થતું નથી, પણ ચૈતન્ય તરફની જે પરિણતિ છે, પોતાની ભાવના છે, ચૈતન્ય તરફની પોતાની તીવ્ર જિજ્ઞાસા છે, તેનાથી લાભ થાય છે. વારંવાર જ્ઞાયક તરફ ગયા વગર ચેન ન પડે; ક્ષણે ક્ષણે તેની જ ભાવના થાય; જ્ઞાયકનું જ રટણ રહે; ખાતાં-પીતાં, સૂતાં-જાગતાં, સ્વપ્નમાં–બધાંમાં જ્ઞાયકની લગની લાગે અર્થાત્ તે જાતની પરિણતિની દોડ થાય છે તે લાભ આપે છે.

* દ્રવ્યદૃષ્ટિની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય-પર્યાય જુદા કહેવાય *

❀ વેદન ભલે પર્યાયનું થાય પણ તે જાણે છે દ્રવ્યને. તથા તે પર્યાય દ્રવ્યની પોતાની પર્યાય છે, બીજાની નથી. પર્યાય કાંઈ અધ્ધર લટકતી નથી. ચૈતન્યની પર્યાય જ્ઞાન- દર્શન-ચારિત્રરૂપે પરિણમે તે પોતાની પર્યાય દ્રવ્યથી જુદી નથી. પર્યાયનો સ્વભાવ એ રીતે જુદો છે કે પર્યાય ક્ષણિક છે ને દ્રવ્ય શાશ્વત છે. છતાં પણ પર્યાય દ્રવ્યની છે, આત્માના આધારે પરિણમે છે, નિરાધાર નથી. જો દ્રવ્યના આધારે પર્યાય પરિણમતી ન હોય તો દ્રવ્ય અને પર્યાયના બે કટકા થઈ જાય. પર્યાય તો ક્ષણિક છે, તે ચાલી જાય છે અને આત્મા શાશ્વત છે. તેમાંથી બીજી-બીજી પર્યાય આવ્યા જ કરે છે. જ્ઞાનની જ્ઞાનરૂપે, ચારિત્રની ચારિત્રરૂપે, શ્રદ્ધાની શ્રદ્ધારૂપે એમ નવી નવી પર્યાય ચૈતન્યમાંથી આવ્યા જ કરે છે. જેમ પાણીમાં મોજાં થયા કરે તેમ ચૈતન્યમાંથી ગુણોની પર્યાય આવ્યા જ કરે છે. જેમ હીરામાં ચમક થયા કરે, તે હીરામાંથી આવે છે, તેમ આત્મામાંથી નવી નવી પર્યાય આવ્યા જ કરે છે.

જે અપેક્ષાએ દ્રવ્ય-પર્યાયના ભેદની વાત આવે છે, તે અપેક્ષાએ ભેદ છે પણ

દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયને સર્વથા ભેદ નથી. તેમને લક્ષણભેદ છે, સંખ્યાભેદ છે,—એવી રીતે ભેદ છે. દ્રવ્યદૃષ્ટિની અપેક્ષાએ જુદાં કહેવાય, પણ તેમને સર્વથા જુદાં ન સમજવાં. વસ્તુના કટકા ન સમજવા.

* સાચો મુમુક્ષુ જ્ઞાનીની અને અજ્ઞાનીની વાણીનો ભેદ પાડી લ્યે છે *

❀ સાચો મુમુક્ષુ હોય તેનાં હૃદયનેત્રો એવાં થઈ ગયાં હોય છે કે જ્ઞાનીની અપૂર્વ, અંતરમાંથી ભીંજાયેલી, ક્ષણે ક્ષણે ભેદજ્ઞાન પાડતી તથા અનુભવમાંથી નીકળતી આત્મસ્પર્શી વાણીને ગ્રહણ કરી શકે છે. તેનાં હૃદયનેત્રો તેવી જાતના ભાવને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય થઈ ગયા હોય છે.

જ્ઞાનીનું ક્ષયોપશમજ્ઞાન હોય પણ તે અનુભૂતિવાળું જ્ઞાન છે. જ્ઞાની અંતરથી બોલતા હોય તે જુદું જ નીકળતું હોય છે. જેમ કે પૂજ્ય ગુરુદેવ કહેતા હોય, ''તું જુદો છે—જુદો છે, આ તારું નથી'' એમ જે અનુભવમાંથી બોલે તેની ભાષા, તેનો વળાંક જુદો હોય છે.

જે માત્ર ક્ષયોપશમથી બોલે છે અને અંતરમાં સ્વાનુભૂતિ નથી તેની વાણીનું વજન ક્યાં જાય છે? તેની પરિણતિ શું કામ કરે છે? અર્થાત્ તેના અંતરની કઈ જાતની દિશા છે? હૃદય કઈ જાતનું ભીંજાયેલું છે અને વાણી કઈ રીતે નીકળે છે તે, તેનામાં જો મુમુક્ષુતા હોય અને વિશેષ પરિચય કરે તો, ઓળખી શકે છે. માત્ર ક્ષયોપશમજ્ઞાનથી જે વાણી નીકળતી હોય તે જુદી જ રીતે નીકળે છે. ક્ષયોપશમથી બોલે તેની ભાષા અને વળાંક અમુક પ્રકારનો આવતો હોય છે. આમ બંનેનું અંતર મુમુક્ષુ હોય તે અંદરથી ગ્રહણ કરી લે છે.

* હું બધું જ જાણું છું તેમ માનતો હોય તેને કાંઈ અવકાશ રહેતો નથી *

❀ ગૌતમસ્વામી—ઇન્દ્રભૂતિ વેદાંતમાં માનતા હતા. ઇન્દ્રે આવીને તેની પરીક્ષા કરી. તેની એટલી તૈયારી હતી કે આ શું કહે છે? તેને આશ્ચર્ય લાગ્યું કે મને તો એટલું બધું આવડતું હોવા છતાં આ તો હું નથી જાણતો! આ જે પ્રશ્ન પૂછે છે કે દ્રવ્ય કેટલા...(ઇત્યાદિ) તે મને કાંઈ આવડતું કેમ નથી? હું તો એમ માનતો હતો કે હું સર્વજ્ઞ છું....આમ આશ્ચર્ય લાગ્યું તેથી ત્યાં (ભગવાન પાસે) જવાની તૈયારી કરી. એટલી અંદરમાંથી યોગ્યતા થઈ કે હું નથી જાણતો, તો ત્યાં જવાનો અવકાશ રહ્યો. પણ હું બધું જ જાણું છું તેમ માનતો હોય તેને કાંઈ અવકાશ રહેતો નથી.

❀ ગુરુદેવ બતાવે છે તે એક જ માર્ગ સાચો છે ❀

❀ આ તો ગુરુદેવનો પ્રતાપ છે. ગુરુદેવે આ માર્ગ પ્રકાશ્યો કે કાંઈક તત્ત્વ જુદું છે. અંદર સ્વાનુભૂતિ થાય છે, તે સ્વાનુભૂતિમાં મુક્તિનો માર્ગ પ્રગટ થાય છે. ગુરુદેવે માર્ગ પ્રકાશ્યો અને બધું શ્રવણ કરતાં અંતરમાં એમ થઈ ગયું કે આ જ કરવા જેવું છે. આ મનુષ્યભવની અંદર આ એક મુખ્ય તત્ત્વની સ્વાનુભૂતિ પ્રાપ્ત ન થઈ તો આ બધું મળ્યું અને આ મનુષ્યભવ મળ્યો તે નકામો છે. આમ અંદરથી ભાવના થઈ કે આ જ કરવા જેવું છે, બીજું કાંઈ કરવા જેવું નથી. એક અંતરમાં સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ કરવા જેવી છે.

આ જ કરવા જેવું છે એમ વારંવાર તેનો વિચાર, તેનું મંથન કરી કરીને અંતરમાંથી નક્કી કર્યું હતું કે આ ગુરુદેવે બતાવ્યો તે માર્ગ જ સાચો છે. અનેક પ્રકારના માર્ગની અંદર અનેક જાતની વાતો બધા કરી રહ્યા છે, તે બધું ખોટું છે. એક ગુરુદેવ બતાવે છે તે જ માર્ગ સાચો છે. કોઈ કહે કે અનેક પ્રકારના માર્ગ છે તેમાં આ માર્ગ કઈ રીતે સાચો છે? એ તો પોતે અંદરથી પુરુષાર્થ વડે નક્કી કરી શકે છે કે આ સાચું છે.

❀ જ્ઞાનીની દૃષ્ટિ જ્ઞાયકથી છૂટી પડતી નથી ❀

❀ જ્ઞાનીની દૃષ્ટિ જ્ઞાયક ઉપર સ્થપાયેલી રહે છે. દૃષ્ટિ જ્ઞાયકથી છૂટી પડતી નથી. હું જ્ઞાયક છું એમ જ્ઞાયકનું જે અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર્યું છે, વિભાવથી ન્યારો, અધૂરી કે પૂર્ણ પર્યાય જેટલો પણ હું નહિ તથા ગુણના ભેદ પણ મારામાં નથી એવી જે દૃષ્ટિ જ્ઞાયક ઉપર સ્થપાણી તે (તેની) દૃષ્ટિ ત્યાંથી ખસતી જ નથી. છતાં તેને જ્ઞાનમાં ખ્યાલ છે કે આ વિભાવ ઊભો છે, હજી અધૂરી પર્યાય છે, સ્વભાવનું વેદન અંશે થાય છે. સ્વાનુભૂતિની દશા પ્રગટી છે; જ્ઞાયકની સવિકલ્પ ધારામાં અંશે શાંતિનું વેદન થાય છે, પણ હજી તે પૂરું નથી—અધૂરું છે; વિકલ્પની, વિભાવની બધી જાળ હજી ઊભી છે એમ તે જાણે છે ને તે વિભાવથી પોતાની પરિણતિને છૂટી પાડતો પુરુષાર્થ કરતો જાય છે. દૃષ્ટિની સાથે વિભાવથી છૂટવાના પુરુષાર્થની દોરી સાથે ને સાથે રાખે છે. વિભાવમાં એકત્વ થતું નથી અને તેની જેટલી ઉગ્રતા થાય છે તે પ્રમાણે પુરુષાર્થ કરતો જાય છે. પુરુષાર્થ કરતાં-કરતાં તેની ભૂમિકા પલટાઈ જાય છે. ચોથી ભૂમિકા પછી પાંચમું ગુણસ્થાન, પછી છઠ્ઠા—સાતમાની ભૂમિકામાં તે પોતાના સ્વભાવની દોરીને વધારે ખેંચતો હોવાથી જ્ઞાનની ઉગ્રતા,

જ્ઞાતાધારાની તીખાશ અને વિરક્તિ વધતી જાય છે. સ્વભાવની એકદમ નિર્મળતા થતી જાય છે ને સ્વાનુભૂતિની દશા વધતી જાય છે. તેની દૃષ્ટિ ચાલુ છે ને પુરુષાર્થની દોરી પણ સાથે ને સાથે ચાલુ જ છે.

* દૃષ્ટિમાં જ્ઞાયકને એકને મુખ્ય રાખીને પર્યાયમાત્રને ગૌણ કર *

❀ નિશ્ચય–વ્યવહારની સંધિ જેમ છે તેમ સમજે તો સાધનામાં આગળ જાય છે. દૃષ્ટિમાં જ્ઞાયકને એકને મુખ્ય રાખીને અધૂરી–પૂર્ણ પર્યાયને પણ ગૌણ કરવામાં આવે છે. અધૂરી-પૂર્ણ પર્યાય જેટલો હું નથી, હું તો અખંડ જ્ઞાયક છું. કેવળજ્ઞાનની પર્યાય પ્રગટ થાય તોપણ તે પર્યાય છે. હું તો અખંડ એક દ્રવ્ય છું. સમ્યગ્દર્શનથી માંડીને જે નિર્મળ પર્યાયો પ્રગટ થાય છે તે બધી સાધનામાં વચ્ચે આવે છે, તેથી તે પ્રગટ કરવાની અપેક્ષાએ ઉપાદેય છે. સાધના કરતાં કેવળજ્ઞાનની પર્યાય પ્રગટ થાય છે, તે અપેક્ષાએ તે ઉપાદેય છે; પણ દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ તેને હેય કહેવામાં આવે છે.

* દૃષ્ટિ બધાને ગૌણ કરે છે *

❀ મુનિઓ છઠ્ઠા–સાતમા ગુણસ્થાને ઝૂલતાં–ઝૂલતાં અંતર્મુહૂર્તમાં અંતરમાં જાય છે અને બહાર આવે છે, તોપણ હજી પર્યાય અધૂરી છે, તેથી સાધનાની પરિણતિ ચાલ્યા જ કરે છે. છઠ્ઠા–સાતમા ગુણસ્થાનની દશામાં હું પ્રમત્ત નથી કે અપ્રમત્ત નથી એવી દૃષ્ટિ હોવા છતાં તે સાધનાની પર્યાયમાં મુનિઓ ઝૂલે છે. તેમાં વૃદ્ધિ થતાં શ્રેણી માંડીને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. તે સાધનામાં પરિણતિની દોરી તેના સ્વભાવ તરફ છે, જ્ઞાન જ્ઞાનને ખેંચતું પોતાના તરફ જાય છે. સાધનામાં આવું હોય છે તોપણ દૃષ્ટિ એક આત્મા ઉપર છે, દૃષ્ટિ બધાને હેય કરે છે, દૃષ્ટિ બધાને ગૌણ કરે છે.

* તારું અસ્તિત્વ તું ગ્રહણ કર *

❀ હું જ્ઞાયક, હું ચૈતન્ય એમ જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ (પોતાનું અસ્તિત્વ) તું ગ્રહણ કર તો પોતે જેવો છે તેવો પ્રગટ થાય. તારું અસ્તિત્વ તું ગ્રહણ કર તો જે સ્વભાવ છે તે સ્વભાવ પ્રગટરૂપે પરિણમી જશે. તારું અસ્તિત્વ તેં ગ્રહણ કર્યું નથી એટલે વિભાવ પર્યાયો પ્રગટ થાય છે. તારું અસ્તિત્વ તું (પોતે) ગ્રહણ કર તો તેમાંથી સ્વભાવ પર્યાયો પ્રગટ થશે.

* જિજ્ઞાસુને અંદર ભાવ રહ્યા કરે કે કરવાનું બીજું છે *

❀ જિજ્ઞાસુનો ઉપયોગ બહાર જાય ત્યારે તેને અંદરમાં ભાવ એમ રહ્યા કરે

કે કરવાનું બીજું છે. ઉપયોગ બહાર જતાં પરની સાથે એકત્વબુદ્ધિ થાય છે, પણ હું તો જુદો ચૈતન્ય છું એમ ભાવના રાખી શકે. જેની સહજ પરિણતિ હોય તેની તો વાત જ જુદી છે, તેને તો જ્ઞાયકની ધારા નિરંતર ચાલુ રહે છે. બહાર ઉપયોગ જાય તોપણ ભેદજ્ઞાન ક્ષણે ક્ષણે રહે છે, યાદ કરવું નથી પડતું. એકવાર સ્વભાવમાં એકત્વ થઈ જાય તેને હું જુદો છું એમ યાદ નથી કરવું પડતું. જ્યારે ઉપયોગ બહાર જાય તે ક્ષણે જુદી જ્ઞાયકની સહજ ધારા ચાલતી જ હોય છે. પણ જેને સહજદશા નથી અને તેનો ઉપયોગ બહાર જાય તો ભાવના રાખે કે કરવાનું બીજું છે, ઉપયોગ અંતરમાં જવો જોઈએ.

* પોતે કરે તો થાય *

❀ શ્રદ્ધા પલટાવવાનું કાર્ય તો અંદરથી શ્રદ્ધા પલટે તો થાય ને? બહિર્લક્ષે બહારમાં બધું કર્યા કરે છે, પણ અંતર પરિણમન પલટાવે, યથાર્થ શ્રદ્ધા કરે તથા જેવો સ્વભાવ છે તેવો અંદરથી ઓળખે તો કાર્ય થાય. અંતરની શ્રદ્ધા અંતર પલટાથી થાય. બહારથી વિચારથી નક્કી કરે, તોપણ અંતરમાં પલટવું તે રહી જાય છે. બહારથી તો બધું કરે છે, પણ અંદરની તીવ્ર રુચિ અને લગની લાગે તો કાર્ય થાય. અંતર પલટો કરવો તે પોતાના હાથની વાત છે, પોતે કરે તો થાય. અર્થાત્ જ્ઞાનસ્વભાવને ઓળખી પુરુષાર્થ કરે તો થાય.

* અનંતકાળ આમ ને આમ ગયો *

❀ ચૈતન્યની મહિમા નહિ આવવાનું કારણ પોતાનું જ છે. પોતે પુરુષાર્થ કરે તો મહિમા–રુચિ થાય, અંદર પોતાને ઓળખે તો મહિમા–રુચિ થાય. પોતાને એટલી લગની લાગી નથી, ધગશ લાગી નથી, એટલે મહિમા–રુચિ થતાં નથી. પોતે બહારમાં ક્યાંક રોકાઈ જાય છે એટલે મહિમા આવતી નથી. અનંતકાળ આમ ને આમ ગયો તેમાં બધું કારણ પોતાનું છે, બીજા કોઈનું કારણ નથી.

* નિર્વિકલ્પ--સવિકલ્પદશામાં સ્વપરપ્રકાશકપણું *

❀ સ્વાનુભૂતિના સમયે બહાર ઉપયોગ નથી એટલે પર–પરજ્ઞેયો જણાતા નથી. પોતાનો ઉપયોગ અંદર છે અને તેમાં અનંતગુણની પર્યાયો જણાય છે, માટે સ્વ-પરપ્રકાશકપણું ત્યાં પણ ઊભું રહે છે, તેનો નાશ થતો નથી. સમ્યગ્દર્શન–સ્વાનુભૂતિની પર્યાય પ્રગટે છે તે કાળે પોતે આનંદગુણને વેદે છે, પોતાના અનંતગુણ વેદનમાં આવે છે. માટે પોતે પોતાને જાણે છે અને પોતે બીજા ગુણ-પર્યાયોને પણ જાણે છે અને

તેથી સ્વ-પરપ્રકાશકપણું છે. સ્વાનુભૂતિના સમયે સ્વને એટલે કે જ્ઞાન પોતે પોતાને જાણે છે અને પર એટલે કે બહારના જ્ઞેયને નથી જાણતું પણ પોતે અંતરમાં જ્ઞાન-જ્ઞેય-જ્ઞાતા સ્વરૂપ એવા પોતાને અભેદપણે જાણે છે, પોતાની અનંત પર્યાયોને જાણે છે. તે અનંત પર્યાયનાં નામ નથી આવડતાં, પણ પોતાને અનંત પર્યાયનું વેદન થાય છે તેને જાણે છે. ચૈતન્યચમત્કાર સ્વરૂપ આત્મા છે, તેની અનેક જાતની પર્યાયને તે જાણે છે તે અનુભવના કાળે પરપ્રકાશકપણું છે અને ઉપયોગ બહાર હોય ત્યારે તે બહારનું જાણે છે પણ તેમાં એકત્વ થતું નથી. (અનુભવ કાળે) પોતે પોતાનો જ્ઞાયક રહે છે, જ્ઞાતાની ધારા ચાલે છે અને ઉપયોગ બહાર હોય છે ત્યારે તેનાથી જુદો રહીને પરને જાણે છે. એટલે કે પોતે પોતાને જાણે છે અને બીજાને પણ જાણે છે. આ રીતે સવિકલ્પદશામાં સ્વ-પરપ્રકાશકપણું છે અને અંતરમાં પોતે પોતાને જાણે છે અને પોતાના અનંતગુણ–પર્યાયોને જાણે છે તે નિર્વિકલ્પદશાના કાળનું સ્વ-પરપ્રકાશકપણું છે. અનેક જાતની પર્યાયો તેને સ્વાનુભૂતિમાં પરિણમે છે તેને જાણે છે તથા પોતાને અભેદપણે જાણે છે. આ રીતે બધું જાણે છે તે નિશ્ચય સ્વ-પરપ્રકાશકપણું છે.

* અંતરથી સમજે તો આત્માની પ્રાપ્તિ થાય *

❀ શિવભૂતિ મુનિને ગુરુએ માતુષ–મારૂષ એમ કહ્યું, પરંતુ એટલું પણ તેઓ ભૂલી ગયા અને તુષ-માષ થઈ ગયું. ત્યાં એક બાઈ દાળ ધોતી હતી. તે ફોતરાં અને દાળ જોઈને તેમને થયું કે ફોતરાં જુદાં છે અને દાળ જુદી છે. અને તે ઉપરથી યાદ આવ્યું કે મારા ગુરુએ એમ કહ્યું છે કે આત્મા જુદો છે ને શરીર, વિભાવ-રાગ-દ્વેષાદિ જુદા છે. આ રીતે મારો સ્વભાવ જુદો છે એમ પ્રયોજનભૂત ગ્રહણ કરી લીધું અને અંતરમાં ઊતરી ગયા. આમ વધારે શાસ્ત્ર-અભ્યાસની જરૂર નથી, પણ અંદરની લગની, અંદરનો પુરુષાર્થ અને રુચિની જરૂર છે. તે યથાર્થ સમજે તો થાય અને આત્માનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે તો થાય. અંતરસ્વરૂપ સમજવાની જરૂર છે. આત્મા બીજાથી જુદો છે, તે જ્ઞાયક છે, આનંદથી ભરેલો છે, મહિમાવંત છે, તે કોઈ જુદું જ તત્ત્વ છે એમ અંતરમાંથી સમજે તો આત્માની પ્રાપ્તિ થાય.

* દ્રવ્ય મુક્ત હી હૈ *

❀ દ્રવ્ય જૈસા શુદ્ધ મુક્તિમેં હૈ વૈસા હી શુદ્ધ સંસારમેં ભી હૈ. વહ શુદ્ધતાસે ભરા હૈ. જૈસા ભગવાનકા દ્રવ્ય હૈ વૈસા અપના દ્રવ્ય હૈ. મુક્તિકી પર્યાય પ્રગટતી હૈ લેકિન દ્રવ્ય તો વૈસા કા વૈસા હી રહતા હૈ. સબ વિકલ્પ તોડકર ભીતરમેં જાતા

હૈ તો મુક્ત દ્રવ્ય દીખનેમેં આતા હૈ. દ્રવ્ય મુક્ત હી હૈ, જબ કિ બંધન ઔર મુક્તિ પર્યાયમેં હોતી હૈ.–ઐસા કહતે હૈં તો પુરુષાર્થ નહીં કરના ઐસા અર્થ નહીં હૈ. દ્રવ્ય તરફ દેખો તો મુક્તસ્વરૂપ હી દીખનેમેં આતા હૈ. ઉસકો બંધન યા વિભાવ હુઆ હી નહીં. યદિ દ્રવ્યમેં વિભાવ હો તો કભી છૂટે હી નહીં, વિભાવ હી સ્વભાવ હો જાય. અર્થાત્ યદિ વિભાવ ભીતરમેં ચલા જાય તો વહ સ્વભાવ હો જાય. લેકિન વિભાવ ભીતરમેં હૈ હી નહીં, ઈસલિયે દ્રવ્ય મુક્ત હી હૈ.

* દ્રવ્ય તરફસે દેખો તો આત્મા મુક્તસ્વરૂપ હી દીખતા હૈ *

❀ આચાર્યદેવ પર્યાયકો ગૌણ કરકે કહતે હૈં કિ હમ તો દ્રવ્યકો દેખતે હૈં, પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિ નહીં દેતે. પર્યાયકો ગૌણ કરકે ઔર દ્રવ્યકો મુખ્ય કરકે સિદ્ધભગવાન જૈસા મુક્તસ્વરૂપ આત્માકો દેખતે હૈં તો ઉસમેં કુછ ભી ભેદ દેખનેમેં આતા હી નહીં. દ્રવ્ય ઐસા મુક્તસ્વરૂપ હૈ તો ભી આચાર્ય પુરુષાર્થ કરતે હૈં. મુનિરાજ છઠ્ઠવેં–સાતવેં ગુણસ્થાનમેં ઝૂલતેં હૈં ઔર કહતે હૈં કિ સંસાર ઔર મુક્તિમેં કુછ ભેદ નહીં. ફિર ભી પુરુષાર્થ કરતે હૈં. કોઈ મુનિરાજ તો શ્રેણી ચઢકર કેવલજ્ઞાન પ્રગટ કરતે હૈં. ઐસે પુરુષાર્થ કરતે હૈં ફિર ભી આચાર્ય કહતે હૈં કિ મુક્તિ ઔર સંસારમેં ભેદ નહીં હૈ, ક્યોંકિ દ્રવ્ય તરફસે દેખો તો આત્મા મુક્તસ્વરૂપ હી દીખનેમેં આતા હૈ.

* ચૈતન્યકી અદ્ભુતતા અંદરસે લગની ચાહિયે *

❀ આત્માકી પહિચાન મહિમાપૂર્વક હોતી હૈ. શુષ્ક વિચાર કરે તો વહ છૂટ જાતી હૈ. આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ ઐસા બોલ દિયા, લેકિન ઉસકો ગ્રહણ નહીં કિયા તો ઐસે પહિચાન નહીં હોતી. ઈસકી મહિમા આની ચાહિયે. અનંત ગુણસે ભરપૂર, આશ્ચર્યકારી, આનંદકારી, મહિમાવંત આત્મા હૈ ઐસા વિચાર કર ભીતરમેં જાવે તબ ભેદજ્ઞાન હોવે. અનંત ગુણસે ભરપૂર ચૈતન્ય–ચમત્કારમય ચૈતન્યદેવ મૈં હૂઁ, દિવ્યતાસે ભરપૂર મૈં હૂઁ, ઐસી ચૈતન્યકી અંદરસે અદ્ભુતતા લગની ચાહિયે. ફિર આત્માકો ગ્રહણ કરેં તો ગહરાઈ આતી હૈ. આત્માકી મહિમા ન લગે ઔર બાહરસે જ્ઞાનસ્વરૂપ... જ્ઞાનસ્વરૂપ...ઐસા કરને લગે અર્થાત્ ઉપર–ઉપરસે જ્ઞાનસ્વરૂપ...જ્ઞાનસ્વરૂપ કરે તબ કુછ નહીં હોતા. ઈસકી મહિમા આની ચાહિયે. મૈં જ્ઞાનસ્વરૂપ, ચૈતન્યસ્વરૂપ કોઈ અદ્ભુત આત્મા હૂં ઐસી મહિમા આવે તો ભીતરમેં ચલા જાતા હૈ.

* જ્ઞાનીને જ્ઞાયકની સહજ જ્ઞાતાધારા ચાલુ જ છે *

❀ જ્ઞાની આખો દિવસ શું કરતા હશે? આત્માનો નિવૃત્ત સ્વભાવ છે, તે

વિભાવમાં કે બહારનું કાંઈક કરે તો તેનો ટાઈમ પસાર થાય એવું નથી. અંતરના કર્તા-કર્મ-ક્રિયા આત્મામાં છે. તે બહારનું કાંઈ કરી શકતો જ નથી. હું બીજાનું કરી શકું છું તેવું માત્ર અભિમાન જીવે અજ્ઞાનથી કર્યું છે. જ્ઞાનીને અંતરમાં આત્માની સ્વરૂપ પરિણતિની ક્રિયાનું કાર્ય ચાલુ જ છે, ક્ષણે ક્ષણે ભેદજ્ઞાનની ધારા ચાલુ જ છે. કોઈ કોઈવાર વિકલ્પ છૂટીને સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ થાય છે, પણ ભેદજ્ઞાનની ધારા ચાલુ જ છે. ખાતાં-પીતાં, સૂતાં-સ્વપ્નમાં પણ તેને જ્ઞાયકની ધારા ચાલુ છે. બાકી તો તે ગૃહસ્થાશ્રમમાં છે તેથી બહારના કાર્યમાં જોડાય; પણ તેની જ્ઞાતાધારા ચાલુ છે. બહારથી કાર્ય કરતા દેખાય છે તોપણ અંતરથી તો જ્ઞાયક જ રહે છે. અંતરમાં જ્ઞાયક થઈ ગયો અને પરનો કર્તા નથી એટલે તેનો સમય વ્યતીત થતો નથી એમ નથી. વિભાવનાં કાર્યોમાં જોડાય તો જ સમય વ્યતીત થાય એમ નથી. તે તો આકુળતા છે. અંદરમાં નિવૃત્તિમય અને શાંતિમય પરિણતિમાં જ તેને સુખ લાગે છે. બહારમાં ક્યાંય સુખ લાગતું નથી.

❀ સાધન માટે રોકાવું પડે તો તે દ્રવ્ય જ નથી ❀

❀ કુદરતી દ્રવ્ય સ્વતઃસિદ્ધ છે. બીજાં સાધન હોય તો દ્રવ્ય ઊભું રહે એમ ન હોય, તે અનાદિથી પોતે પોતાથી જ શાશ્વત ટકેલું છે. તેની પરિણતિના દરેક કાર્યમાં પોતે સ્વતંત્ર છે. દ્રવ્યના આશ્રયે સમ્યગ્દર્શન થાય, જ્ઞાનની પરિણતિ થાય અને લીનતા વધે એ બધું પરિણમન પોતે સ્વયં કરનારો છે. પોતાના પરિણમનની ગતિ–પુરુષાર્થની ગતિ તે પોતે જ કરે છે. તેની પરિણતિ થાય તેમાં સાધનો આવ્યાં નહિ અને સાધનોની રાહ જોવી પડે તો દ્રવ્ય જ કહેવાય નહિ. આવું પરાધીન દ્રવ્ય હોઈ શકે જ નહિ. કુદરતની અંદર એવું દ્રવ્ય હોય જ નહિ. સાધન સ્વયં આવી ઊભાં રહે, પોતાને રાહ જોવી પડતી નથી. પોતે સ્વયં પોતાની પરિણતિનો કરનારો છે.

જ્ઞાનનું આખું ચક્ર પોતાથી જ ચાલી રહ્યું છે. તે કર્મને લઈને થતું નથી, અથવા સાધનો મળ્યાં નથી એટલે થતું નથી એમ નથી, પણ પોતાની કચાશને કારણે પોતે અટક્યો છે. પોતે પુરુષાર્થ કરે તો પોતે આગળ જાય છે. માટે તેના કાર્ય માટે સાધનોની જરૂર પડતી નથી. સાધન માટે રોકાવું પડે તો તે દ્રવ્ય જ નથી. એવું પરાધીન દ્રવ્ય હોઈ શકે જ નહિ.

યશોધર અને ચન્દ્રમતિની કથા

(ગતાંકથી ચાલુ)

મુનિરાજ કહેવા લાગ્યા કે–ભદ્ર મારી વાત પર વિશ્વાસ કરો કે જીવ અલગ વસ્તુ છે ને શરીર ભિન્ન વસ્તુ છે, બન્ને એક નથી.

યોગીરાજની આ વાત સાંભળી ચન્ડકર્મા કહેવા લાગ્યો મહારાજ ! મારી એક વાત સાંભળી લ્યો. મેં એક ચોરના શરીરને કાપી નાખ્યો તથા તેના ખૂબ નાના-નાના ટુકડા કર્યા તો શરીરની બહાર કે અંદર ક્યાંય જીવ નામની વસ્તુ ન દેખાણી. મુનિરાજ ! જેવી રીતે એક શરીરના નાના ટુકડા કરવાથી પણ જીવ ન દેખાયો તો એથી એ જ સિદ્ધ થાય છે કે શરીર અને જીવ બન્ને એક છે.

યોગીરાજે ચન્ડકર્માનું આ ઉદાહરણ સાંભળ્યું તથા તેઓ કહેવા લાગ્યા કે-ભદ્ર હવે એક મારું પણ ખૂબ સ્પષ્ટ ઉદાહરણ સાંભળ ! એક મનુષ્ય એક અરણી-વાંસને કાપે છે પરન્તુ તેની અંદર રહેવાવાળી આગ તેને દેખાતી નથી. ત્યારબાદ એ અરણી-વાંસના નાના-નાના ટુકડા પણ કરી નાખે છે તોપણ તેની અંદરની આગ તેને નથી દેખાતી. મુનિરાજ કહેવા લાગ્યા-હે ભદ્ર ! જેવી રીતે અરણી-વાંસમાં અગ્નિ હોવા છતાં તેને અગ્નિ દેખાતી નથી તેવી રીતે ખંડ-ખંડ શરીરમાં જીવ વિદ્યમાન હોવા છતાં ઇન્દ્રિય-પ્રત્યક્ષ ન હોવાથી મનુષ્યને દેખાતો નથી. હે આર્ય ! આ દ્રષ્ટાંતથી તું મારી વાતને સત્ય સમજ કે જીવ અલગ છે ને શરીર અલગ છે.

મુનિરાજની આ વાત સાંભળી ચન્ડકર્મા કહેવા લાગ્યો દેવ હવે તો હું નિરુત્તર થઈ ગયો. આપ બતાવો કે હવે શું કરું ? ભગવન્ ! હવે તમે મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ.

ચન્ડકર્માની વાત સાંભળી મુનિરાજ તેના પ્રત્યે દયાર્દ્ર થઈ ગયા અને કહેવા લાગ્યા–મહાભાગ; હવે તમે ધર્મ કરો. કેમકે ધર્મ જ સમસ્ત પ્રાણીઓનો બન્ધુ છે.

ત્યારે ચન્ડકર્માએ મુનિરાજની સેવામાં નિવેદન કર્યું કે–ભગવન્ ! આપ મને સ્પષ્ટરૂપથી ધર્મ અને અધર્મના ફળને સમજાવો. મુનિરાજ કહેવા લાગ્યા :—

સૌભાગ્ય, ધન-સમ્પતિ, દીર્ઘાયુ, નિર્મળયશ, વશીકરણ અને આરોગ્ય આ બધું મનુષ્યને ધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે અને દરિદ્રતા, કુરૂપતા, દુર્ભાગ્ય, બન્ધુહિનતા આદિ બધું મનુષ્યને અધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે.

ચન્ડકર્માએ જ્યારે મુનિરાજ દ્વારા ધર્મ-અધર્મનું ફળ સાંભળ્યું તો મુનિભક્તિના કારણે એનું શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું તથા ફરી વાર કહેવા લાગ્યો-ભગવન્ ! આપ સંસાર-સમુદ્ર પાર કરાવવાવાળા છો તો મારા ગૃહસ્થ જીવનમાં મારાથી ધર્મ થઈ શકે તેના વિષે મને ઉપદેશ આપો.

ચન્ડકર્માની વિનંતી સાંભળીને જ્ઞાની યોગીરાજના મનમાં કરુણા ઉમટી. તેઓ કહેવા લાગ્યા—વત્સ, અગર તારી ધર્મપાલન કરવાની ઈચ્છા છે તો સમ્યક્ત્વપૂર્વક પાંચ અણુવ્રતોનું પાલન કરો.

મુનિરાજની વાત સાંભળીને ચન્ડકર્મા નિવેદન કરવા લાગ્યો કે મહારાજ ! આપ મને સ્વર્ગ અને મોક્ષના હેતુભૂત તથા સુખ-સમ્પતિ પ્રાપ્ત કરાવવાવાળા અણુવ્રતોનું સ્વરૂપ સંક્ષેપમાં સમજાવો.

મુનિરાજે પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત, ચાર શિક્ષાવ્રત, મધુત્યાગ, પાંચ ઉદુમ્બર-ત્યાગ, રાત્રિભોજનત્યાગ, પંચનમસ્કારમન્ત્ર, સમ્યક્ત્વ અને ગુરુપૂજા આદિ સમ્પૂર્ણ ગૃહસ્થધર્મનો સંક્ષેપમાં ઉપદેશ આપ્યો.

યોગીરાજનો ઉપદેશ સાંભળીને ચન્ડકર્મા કહેવા લાગ્યો—સ્વામિન્ ! મેં સમ્યક્ત્વ-પૂર્વક બીજા બધા વ્રત તો લઈ લીધા; પરન્તુ અહિંસા વ્રત નથી લઈ શકતો; કેમકે જીવઘાત કરવો અમારો કુળધર્મ છે. આ સાંભળી મુનિરાજ કહેવા લાગ્યા—ચન્ડકર્મા, તું સાચું કહે છે કે જીવઘાત કરવો તારો કુળધર્મ છે. પરંતુ તને ખબર નથી કે અનંત પાપાર્જનનું કારણ આ તારો જીવઘાતજન્ય કુળધર્મ જ છે. જ્યાં સુધી તું તારા કુળધર્મને નહીં છોડે ત્યાં સુધી તું પણ અનંત દુઃખ દેવાવાળી મૃત્યુ પરંપરાને તે જ પ્રકારે પ્રાપ્ત કરતો રહીશ, જેવી રીતે આ કુકુટયુગલે જીવઘાતજન્ય પોતાનો કુળધર્મ ન છોડ્યો અને અનંત દુઃખ દેવાવાળી મૃત્યુ-પરંપરાને પામ્યું.

મુનિરાજની આ વાત સાંભળી ચન્ડકર્માનું મન આશ્ચર્યથી ભરાઈ ગયું તથા તે કુતૂહલ સાથે પૂછવા લાગ્યો કે યોગીરાજ ! બતાવો કે આ કુકુટ-યુગલે પૂર્વભાવમાં કુળધર્મ નહીં છોડવાને કારણે કયા પ્રકારની મૃત્યુ-પરંપરાને પ્રાપ્ત કરી.

ચન્ડકર્માનો આ પ્રશ્ન સાંભળી મુનિરાજ કહેવા લાગ્યા કે ચન્ડકર્મા તમે એકાગ્રચિત્તથી સાંભળો, હું તેમના ભવાન્તર બતાવું છું. ભદ્ર, આ કુકડો યશોમતિ કુમાર રાજાનો પૂર્વજન્મનો પિતા યશોધર નરેશ છે અને આ કુકડી યશોધર રાજાની પૂર્વજન્મની માતા ચન્દ્રમતિ છે. તેઓએ પોતાનો કુળધર્મ ન છોડ્યો અને ખૂબ ભક્તિ સાથે ચન્ડિકાદેવીની

પૂજા માટે લોટનો કુકડો બનાવીને એનો વધ કર્યો. તે પાપનું આ પરિણામ છે. તેઓ કુકડાના યુગલ રૂપમાં ઉત્પન્ન થયા તથા તે જ કારણે શાન્તચિત્તથી આ સમયે ધર્મશ્રવણ કરી રહ્યા છે. તેઓ બન્ને પૂર્વે યશોધર અને ચન્દ્રમતિ મરીને એક ભવમાં મોર અને કૂતરો થયા, બીજા ભવમાં સાપ અને નોળીયો થયા, ત્રીજા ભવમાં મત્સ્ય અને મગર થયા અને ચોથા ભવમાં બકરી અને બકરો થયા, પાંચમા ભવમાં ભમરો અને ભમરી થયા અને છઠ્ઠા ભવમાં આ કુકુટ પક્ષી થયા.

યોગીરાજની આ વાત સાંભળી ચન્ડકર્માના મનમાં અત્યંત વૈરાગ્ય થયો તથા તેનું સંપૂર્ણ શરીર ભયથી કાંપવા લાગ્યું. તે મુનિરાજને કહેવા લાગ્યો. ભગવન્ ! મેં આ સમયથી મન, વચન અને કાયાથી મારો જીવઘાતમય કુળધર્મ છોડી દીધો અને હવે સર્વોત્તમ જૈનધર્મ સ્વીકાર કરું છું ! એના સિવાય મેં અણુવ્રત અને સમ્યક્ત્વ આદિ વ્રત પણ ભક્તિપૂર્વક સ્વીકાર કરી લીધા છે. હવે હું સાચો શ્રાવક છું અને મારા દેવ એકમાત્ર જિનેન્દ્ર ભગવાન છે.

કુકુટ-યુગલે પણ મુનિરાજના મુખેથી સર્વોત્તમ ધર્મને સાંભળીને તથા અનેક દુઃખોથી પરિપૂર્ણ પોતાના ભવાન્તર સાંભળીને ભક્તિપૂર્વક જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યારપછી એમને એટલો સંતોષ થયો કે એને વ્યક્ત કરવા ખૂબ મીઠી બાંગ પોકારી.

ઠીક એ જ સમયે યશોમતિકુમાર રાજા પોતાની પ્રિયતમા કુસુમાવલી સાથે પટ-મંડપમાં બેઠા હતા. જ્યારે એણે કુકડાઓની બાંગ સાંભળી ત્યારે પોતાની પત્નિને કહેવા લાગ્યો-પ્રિય, તું મારી ધનુર્વિદ્યાની કૌશલતા જો. હું એક જ બાણના ઘા વડે આ યુગલ કુકડાને મારી નાખીશ.

એટલું કહીને એણે એક બાણ કાઢી ધનુષની દોરી પર ચઢાવ્યું. બાણને કાન સુધી ખેંચીને યુગલ કુકડા પર છોડી દીધું અને એમની જીવન-લીલા સમાપ્ત કરી દીધી.

જિનધર્મપરાયણ આ યુગલ કુકડાએ સમતા સાથે પ્રાણ છોડ્યા એટલે યશોમતિરાજાની રાણી કુસુમાવલીના ગર્ભમાં આવ્યા. એના ગર્ભથી કુમાર અને કુમારીના રૂપમાં જનમ્યા. બન્ને કલા, ગુણ અને સૌંદર્યમાં ખૂબ વૃદ્ધિ પામ્યા.

એક દિવસની વાત છે. સુદત્ત નામના મુનિરાજ મોટા સંઘ સાથે ઉજ્જયીની નગરીમાં આવ્યા. એ જ સમયે યશોમતિ રાજા શિકાર રમવાની ઇચ્છાથી પોતાના પરિવાર સાથે ઉજ્જયીની પુરીથી નીકળ્યો. જેવા યશોમતિએ સુદત્ત નામના આચાર્યને એક વૃક્ષ નીચે બિરાજમાન જોયા તેણે પોતાના ૫૦૦ કૂતરાઓને મુનિરાજ પર છોડ્યા.

જેવા કૂતરાઓ દોડીને મુનિરાજ પાસે આવ્યા તો મુનિરાજને જોઈને કૂતરાઓએ ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી અને આનંદ સાથે તેમની સામે બેસી ગયા. યશોમતિએ જ્યારે કૂતરાઓને શાન્તિભાવથી બેઠેલા જોયા તો એની આંખો ગુસ્સાથી લાલ થઈ ગઈ અને પોતે તલવાર કાઢીને મુનિરાજને મારવા દોડ્યો. પરંતુ સમ્યગ્દૃષ્ટિ કલ્યાણમિત્ર નામના શાહુકારે એને સમજાવ્યો અને તેને મુનિરાજ પાસે લઈ ગયો.

આચાર્ય મહારાજને જોઈને યશોમતિનું મન પ્રસન્ન થઈ ગયું. તે વિચારવા લાગ્યો કે મેં પાપીએ શા માટે મુનિરાજનો વધ કરવા વિચાર્યું. આ પાપનું કેવળ એક જ પ્રાયશ્ચિત છે કે હું મારી આત્મવિશુદ્ધિ માટે મારું માથું કાપીને મુનિરાજના ચરણોમાં ચઢાવી દઉં.

તે સમયે યશોમતિનો આત્મા પવિત્ર થઈ ગયો હતો. જેવો પોતાનું માથું કાપવા તૈયાર થયો કે તરત જ મુનિરાજે એને રોક્યો. કહ્યું કે રાજન્ ! તારે આવું અશોભનીય કાર્ય કરવું ન જોઈએ.

જ્યારે યશોમતિને ખબર પડી કે મુનિરાજ એનો અભિપ્રાય સમજી ગયા છે તો ખૂબ લજ્જિત થયો અને મુનિરાજને નમસ્કાર કરવા લાગ્યો. યશોમતિને તે સમયે ખૂબ જ વૈરાગ્ય થયો. મુનિરાજને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો કે–હે મુનિરાજ ! આપ મુજ અભાગીના દુશ્ચારિત્રને ક્ષમા કરી દો.

યશોમતિની વાત સાંભળીને મુનિરાજ કહેવા લાગ્યા કે હે વત્સ ! તું બહુ ભોળો છો, ઊઠો ઊઠો ! અમારા જેવા મુમુક્ષુઓએ તો સંસારની સમસ્ત જનતાની વાત સહન કરવી જોઈએ, પરન્તુ તમારા જેવા રાજાએ તો વિશેષ પ્રકારથી સહનશીલ થવું જોઈએ.

જ્યારે રાજાએ મુનિરાજની વાત સાંભળી તો તે મુનિરાજને નિવેદન કરવા લાગ્યો-ભગવન્ ! આપ મને સ્પષ્ટ કહો કે મેં હમણા શું વિચાર કર્યો હતો ?

મુનિરાજ અવધિજ્ઞાની હતા. તેઓ કહેવા લગ્યા–રાજન્, એક ચિત્તથી સાંભળ ! હું તારી મનચિંતિત વાત કહુ છું કે સંસારમાં મુનિવધ કરવાનું એક જ પ્રાયશ્ચિત છે કે મારું માથું કાપીને મુનિરાજના ચરણોમાં અર્પણ કરું. પરન્તુ રાજન્, તેં આ બહુ ખરાબ વિચાર્યું, કેમ કે વિદ્વાનો આત્મહત્યાને બહુ મોટું પાપ માને છે.

યશોમતિને તે સમયે દુઃખ અને સંતોષ બન્ને થઈ રહ્યા હતાં, એટલામાં વિશુદ્ધાત્મા કલ્યાણમિત્ર યશોમતિને કહેવા લાગ્યા કે–હે રાજા, મુનિરાજે તારી એક ચિન્તા જાણી તો તમને આટલું બધું આશ્ચર્ય થાય છે. મિત્ર ! એ તો મહાન યોગી

છે. ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળનું જાણે છે. એટલે જો તમને કોઈ શંકા હોય તો આ તપસ્વી મહારાજને પૂછી શકો છો.

જ્યારે યશોમતિએ કલ્યાણમિત્રની આ વાત સાંભળી તો તેણે યોગીરાજને વારંવાર નમસ્કાર કર્યા અને પૂછવા લાગ્યો–ભગવન્ ! આપ મને એ કહો કે મારા દાદા કીર્ત્યોઘ, દાદી ચન્દ્રમતિ અને પિતા યશોધર આ સમયે કઈ ગતિમાં છે, અને કેવા પ્રકારના સુખ–દુ:ખનો અનુભવ કરી રહ્યા છે. એટલું કહીને રાજાનું મન મુનિરાજનો જવાબ સાંભળવા ઉત્સુક થઈ ઉઠ્યું.

ત્યાર બાદ અવધિજ્ઞાનરૂપી નેત્રધારી મુનિરાજ યશોમતિને આ રીતે કહેવા લાગ્યા–''તારા દાદાએ માથામાં એક સફેદ વાળ જોઈને દિગમ્બરી દીક્ષા લઈ લીધી અને પાંચ રાત સુધી તપ કરીને સમાધિપૂર્વક દેહ છોડીને હમણાં બ્રહ્મોતર સ્વર્ગમાં દિવ્ય સુખનો અનુભવ કરી રહ્યા છે. તથા તારી માતા અમૃતમતિએ ઝેર આપીને પોતાના સાસુ અને પતિને મારી નાખ્યા હતા તે આ કૃત્યના કારણે છઠ્ઠી નરકમાં પહોંચી અને ત્યાંની ભયંકર તથા અસહ્ય વેદનાનો અનુભવ કરતી પોતાના પાપી જીવનને નિંદતી ખૂબ જ સંકલેષ સાથે પોતાના દિવસો પૂરા કરી રહી છે. અને રાજન્, તારા પિતા જે યશોધર નરેશ હતા તથા ચન્દ્રમતિ તારી દાદી હતી એ બન્નેએ ચંડિકાદેવી કુળદેવીને પ્રસન્ન કરવા માટે લોટનો કૂકડો બનાવીને એને મારીને દેવીને અર્પણ કર્યો હતો. એટલે હે રાજન્, આ મહાન પાપાનુબન્ધીના કારણે પોતાની તિર્યંચ યોનીઓમાં પરસ્પરમાં એક-બીજાને માર્યાં કરતાં અને અત્યારે યુગલ કુકડાના રૂપમાં પેદા થયા હતા તથા પંચનમસ્કાર મન્ત્રનું ધ્યાન કરી રહ્યા હતા એટલામાં તેં એને બાણથી મારી નાખ્યાં ! અને મરીને તરત જ એ કુસુમાવલીના ગર્ભથી તારા પુત્ર અને પુત્રીનાં રૂપમાં પેદા થયા છે. પુત્રનું નામ અભયરુચિ છે અને પુત્રીનું નામ અભયમતિ છે.

યશોમતિ આ ભવ–પરમ્પરાને સાંભળી ખૂબ જ વિસ્મિત થયો. તેના મનમાં તીવ્ર વૈરાગ્યભાવ જાગૃત થયો. તેણે મુનિરાજ પાસે સમ્પૂર્ણ વૃતાન્ત સાંભળી પોતાના અન્ત:પુર પરિવાર સાથે દીક્ષા લઈ લીધી.

અહીં અભયરુચિ અને અભયમતિએ જ્યારે પોતાના ભવાન્તર સાંભળ્યાં તો એમને જાતિસ્મરણ થયું તથા એમને મનમાં પણ વૈરાગ્યભાવના જાગૃત થઈ. બન્ને જણે દીક્ષા લેવાના ભાવથી મુનિરાજ સુદતની નજીક જઈને ખૂબ જ શાંન્તભાવ તથા ભક્તિથી મુનિરાજની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી નમસ્કાર કર્યાં. વિનયથી કહેવા લાગ્યા–ભગવન્ ! અમને દિગમ્બરી દીક્ષા આપો. *[ક્રમશ:]*

[તા. ૨-૮-૯૮]

સુવર્ણપુરી સમાચાર

—તંત્રી

દશલક્ષણપર્યુષણપર્વ :— ભાદરવા સુદ-૫, તા. ૨૭-૮-૯૮, ગુરુવાર થી ભાદરવા સુદ-૧૪, તા. ૫-૯-૯૮, શનિવાર—દસ દિવસ સુધી શ્રી દશલક્ષણપર્યુષણપર્વ દશલક્ષણમંડળવિધાનપૂજા, દેવ-ગુરુ-ભક્તિ તેમજ અધ્યાત્મતત્ત્વજ્ઞાન-ઉપાસનાપૂર્વક ઉજવાશે. તા. ૧-૯-૯૮ના રોજ સુગંધદશમી, તા. ૪, ૫ અને ૬ ત્રણ દિવસ રત્નત્રય-ઉપાસનાપર્વ, તા. ૫-૯-૯૮ના રોજ 'અનન્ત ચતુર્દશી' અને તા. ૬-૯-૯૮, સોમવારના રોજ ક્ષમાવણીપર્વ—આ બધા પર્વ પૂજાભક્તિના વિશેષ સમારોહ તેમજ વીતરાગ-તત્ત્વજ્ઞાન-ઉપાસનાપૂર્વક ઉજવવામાં આવશે.

❀ દશલક્ષણપર્યુષણપર્વ માટે જે મુમુક્ષુમંડળોને સોનગઢથી પ્રવચનકાર વિદ્વાન બોલાવવાની ભાવના હોય તે પોતાના મંડળના અધ્યક્ષ અથવા મંત્રી દ્વારા, સોનગઢ ટ્રસ્ટના પ્રચારવિભાગને શીઘ્ર લેખિત મોકલે. શક્યતાનુસાર પ્રબન્ધ કરવામાં આવશે.

❀ અમેરિકાના Mount Prospect માઉન્ટ પ્રોસ્પેક્ટથી જ્યોતીન્દ્રભાઈ દોશીનો પત્ર છે કે ત્યાંના મુમુક્ષુઓએ ગત્ 'મહાવીર-જયંતી' તેમજ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની ૧૦૯મી જન્મજયંતી ભક્તિપૂજા તેમજ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ટેપપ્રવચનપૂર્વક ખૂબ જ હર્ષોલ્લાસ સહ ઉજવી હતી. ત્યાંના મુમુક્ષુમંડળની ગતિવિધિની વિશેષ જાણકારી માટે જ્યોતીન્દ્રભાઈ દોશીનો સંપર્ક કરો. તેમનું એડ્રેસ આ પ્રકારે છે :—JYOTINDRA DOSHI, 531E, LINCOLN STREET, MOUNT PROSPECT, IL 60056. U.S.A. 3329.

❀ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના ભક્તરત્ન પૂજ્ય બહેનશ્રીનો ૮૫ મા વર્ષનો મહામણિ-જન્મોત્સવ તા. ૫-૮-૯૮ થી તા. ૯-૮-૯૮—પાંચ દિવસ ઉજવવાનો ભક્તોમાં અત્યંત ઉલ્લાસ વર્તી રહ્યો છે. દેશ-વિદેશથી મુમુક્ષુ મહેમાનો આવી રહ્યા છે. તદુપરાંત તા. ૧-૮-૯૮ થી તા. ૨૦-૮-૯૮ સુધી ચાલનારો પુરુષો માટેનો શિક્ષણવર્ગ પણ સારી રીતે ચાલી રહ્યો છે. ગુજરાતી તથા હિન્દી મુમુક્ષુઓ લાભ લઈ રહ્યા છે. વિસ્તૃત સમાચાર આગામી અંકમાં આપવામાં આવશે.

❀ આગામી શ્રાવણ વદ--૧૪, તા. ૨૦-૮-૯૮, ગુરુવારના દિવસે પ્રશમમૂર્તિ પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનના જાતિસ્મરણરૂપ 'જ્ઞાનવૈભવ'ના પ્રકાશનનો ત્રીજો વાર્ષિક દિવસ અને આપણા આદર્શ આત્માર્થી પંડિતરત્ન શ્રી હિમ્મતલાલભાઈ જે. શાહનો ૯૧મો વાર્ષિક જન્મદિવસ છે. અતઃ આ અવસર પૂજા-ભક્તિના વિશેષ કાર્યક્રમ સહ ઉજવવામાં આવશે.

પરમોપકારી પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનાં ટેઈપ-રેકોર્ડ થયેલાં કુલ ૮૪૫૫ આધ્યાત્મિક પ્રવચનોની વિગત :—

શાસ્ત્ર	કુલ પ્રવચનો	નોંધ
૧. શ્રી સમયસાર	૩૩૦૨	૧૯ મી વખતના ૫૩૬ પ્રવચનો હિન્દી
૨. શ્રી સમયસાર ગાથા ૩૨૦ ઉપર શ્રી જયસેનાચાર્યકૃત ટીકા ઉપર	૧૨	હિન્દી
૩. શ્રી સમયસાર ગાથા ૩૦૮/૩૧૧ (ક્રમબદ્ધપર્યાય) ઉપર	૮	આખા શાસ્ત્ર ઉપરના સળંગ ૨૬૨ પ્રવચનો
૪. શ્રી પ્રવચનસાર	૯૭૩	આખા શાસ્ત્ર ઉપરના સળંગ ૨૦૩ પ્રવચનો
૫. શ્રી નિયમસાર	૧૪૩૦	છેલ્લી વખતના ૭૭ પ્રવચનો
૬. શ્રી પંચાસ્તિકાય	૧૦૫	છેલ્લી વખતના ૧૯૬ પ્રવચનો
૭. શ્રી અષ્ટપાહુડ	૪૦૨	સળંગ ૧૭૭ પ્રવચનો
૮. શ્રી બહેનશ્રીનાં વચનામૃત	૨૩૧	આખા શાસ્ત્ર ઉપરના સળંગ ૨૯૭ પ્રવચનો
૯. શ્રી સમયસાર કળશટીકા	૧૦૫૫	આખા શાસ્ત્ર ઉપરના સળંગ ૨૧૭ પ્રવચનો
૧૦. શ્રી પરમાત્મપ્રકાશ	૩૮૧	એક જ વખત (૧૯૭૧) ના પ્રવચનો
૧૧. શ્રી સમયસાર નાટક	૧૯૬	એક જ વખત (૧૯૬૬) ના પ્રવચનો
૧૨. શ્રી છઢાળા	૫૦	એક જ વખત (૧૯૬૬) ના પ્રવચનો
૧૩. શ્રી ઈષ્ટોપદેશ	૫૫	એક જ વખત (૧૯૬૬) ના પ્રવચનો
૧૪. શ્રી યોગસાર	૪૫	એક જ વખત (૧૯૬૭) ના પ્રવચનો
૧૫. શ્રી પુરુષાર્થ સિદ્ધિઉપાય	૬૫	એક જ વખત (૧૯૭૫) ના પ્રવચનો
૧૬. શ્રી સમાધિતંત્ર	૪૫	એક જ વખત (૧૯૬૨) ના પ્રવચનો
૧૭. શ્રી વિષાપહાર સ્તોત્ર	૭	૧૯૬૧ના પ્રવચનો
૧૮. શ્રી પદ્મનંદીપંચવિંશતિ શ્રાવકાચાર, દેશવ્રતોદ્યોતન, આલોચના અધિકાર ઉપરના	૧૩	
૧૯. જુદા જુદા શાસ્ત્રોની વિશિષ્ટ ગાથાઓ ઉપરના પ્રવચનો (PS3)	૮૦	એક જ વખતના (૧૯૭૭-૭૮)ના પ્રવચનો
કુલ પ્રવચનો	૮૪૫૫	એક વખતના કુલ પ્રવચનો : ૨૫૪૧

તદુપરાંત,

❀ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના વૈરાગ્યભીના મધુર કંઠે ગવાયેલી છ-ઢાળા તેમજ જિનેન્દ્રભક્તિની ૧–૧ કેસેટ;

❀ પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબહેનની વિભિન્ન પ્રસંગોની તત્ત્વચર્ચાની દશ કેસેટ અને ભક્તિની ૪ કેસેટ;

❀ આદરણીય પંડિત શ્રી હિંમતભાઈ જે. શાહ દ્વારા કરાવવામાં આવેલ પ્રતિક્રમણની ૧–કેસેટ અને સ્વાધ્યાય-સુધાની ૧–કેસેટ.

❋ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનાં હૃદયોદ્‌ગાર ❋

❋ નિર્વિકલ્પ થવાવાળો જીવ નિર્વિકલ્પ થયા પહેલાં આવો નિર્ણય કરે છે કે રાગાદિભાવે સદાય હું પરિણમનારો નથી પણ જ્ઞાન-દર્શનરૂપ પરિણમનારો છું. હજુ રાગાદિભાવો થશે એમ જાણે છે, છતાં તેના સ્વામીપણે હું થનાર નથી, મને ભવિષ્યમાં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર થશે એવો મારો પ્રયત્ન છે છતાં તે વખતે રાગ હશે, પરંતુ તે-રૂપે હું પરિણમનાર નથી તેવો નિર્ણય છે. નિર્ણય કરે છે પર્યાયમાં, પછી અનુભવ થશે પર્યાયમાં, પણ તે પર્યાય એવો નિર્ણય કરે છે કે હું તો ચિન્માત્ર અખંડ જ્યોતિસ્વરૂપ છું, પર્યાયરૂપ નથી. ૧૦૫.

❋ નગ્નપણું–દ્રવ્યલિંગ તો સર્વથા આત્માના નથી પણ જે મોક્ષમાર્ગ છે, જે જિનશાસન છે તે ભાવલિંગદશા કે જે શુદ્ધ પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિમાં સાધક છે તેને પણ ઉપચારથી આત્માનું સ્વરૂપ કહેવાય છે. એમ કહીને નિમિત્તનું લક્ષ છોડાવ્યું છે, રાગનું લક્ષ છોડાવ્યું છે, અરે ! નિર્વિકલ્પ મોક્ષમાર્ગની પર્યાયનું પણ લક્ષ છોડાવ્યું છે. ૧૦૬.

❋ આત્મા જ્ઞાયક ને પર જ્ઞેય એવો જ્ઞેય-જ્ઞાયક સંબંધ હોવા છતાં જ્ઞેય તે આત્માનું વ્યાપ્ય નથી. જ્ઞેય સંબંધીના જ્ઞાનમાં જ્ઞેય નિમિત્ત હોવા છતાં જ્ઞેય આત્માનું વ્યાપ્ય અર્થાત્ કાર્ય નથી. એ રીતે જ્ઞાન તે જ જ્ઞાતાનું કર્મ છે—આમ વિકારાદિ પુદ્‌ગલપરિણામનો માત્ર જ્ઞાતા જ રહે છે તે જ્ઞાની છે. ૧૦૭.

❋ મારી પ્રભુતા એવી છે કે હું રાગના સ્વામીપણે કદી પરિણમતો નથી. રાગનું સ્વામીપણું તો રાંકાઈ છે—ભીખારાપણું છે. ગણધરદેવ પણ રાગપણે પરિણમે છે પણ રાગના સ્વામીપણે પરિણમતા નથી; તુરત વીતરાગતા આવશે નહીં ત્યાં સુધી રાગ આવશે ખરો, પણ રાગના સ્વામીપણે હું પરિણમતો નથી. કેમકે સ્વ-સ્વામી નામનો મારો ગુણ હોવાથી દ્રવ્ય-ગુણ તે મારા સ્વ ને હું તેનો સ્વામી છું. મારામાંથી જે નીકળી જાય છે અને પુદ્‌ગલદ્રવ્ય જેનો સ્વામી છે એવા રાગનો સ્વામી હું સદાય નહીં થતો હોવાથી મમત્વહીન છું. રાગના સ્વામીપણે નહીં થવું એ મિથ્યાત્વના ત્યાગની વિધિ છે. ૧૦૮. ❋

* રાગનું અકર્તાપણું *

ક્રમબદ્ધ સિદ્ધ કરવાનો હેતુ અકર્તાપણું બતાવવું છે. એક તત્ત્વના પરિણામ બીજું તત્ત્વ કરે એમ ત્રણકાળમાં બનતું નથી. જે સમયે જે દ્રવ્યની જે ક્રમબદ્ધપર્યાય થાય છે તેનો કર્તા અન્ય દ્રવ્ય નથી એમ કહીને સિદ્ધ એમ કરવું છે કે જીવ છે તે રાગનો કર્તા નથી, જીવ તો જ્ઞાન-શ્રદ્ધા-આનંદનું કાર્ય કરે છે.

—પુરુષાર્થપ્રેરણામૂર્તિ પૂજ્ય ગુરુદેવ

*

કહાન સં. ૧૮ સં. ૨૦૫૪ [૬૫૮] * આત્મધર્મ * [અંક-૨ વર્ષ-૫૫] વીર સં. ૨૫૨૪ ઓગસ્ટ–૧૯૯૮

If undelivered please return to :—
Shri Dig. Jain Swadhyay Mandir Trust
SONGADH-364 250 (INDIA)

Licence No. 21 `Licensed to Post Without Prepayment'

સંપાદક : નાગરદાસ બેચરદાસ મોદી
તંત્રી : હીરાલાલ ભીખાલાલ શાહ
પ્રકાશક : શ્રી દિ. જૈન સ્વા. મંદિર ટ્રસ્ટ
સોનગઢ-૩૬૪૨૫૦
મુદ્રક : જ્ઞાનચંદ જૈન
કહાન મુદ્રણાલય, સોનગઢ

આજીવન સભ્ય ફી : ૧૦૧/–
વિદેશ માટે (સી-મેઈલથી) રૂા. ૨૦૧/–
વાર્ષિક લવાજમ : રૂા. ૯/–
વિદેશ માટે (સી-મેઈલથી) રૂા. ૧૮/–
[વિદેશ માટે એર-મેઈલથી મંગાવવા માટે પોસ્ટેજના વાર્ષિક રૂા. ૧૬૮/– અલગ]